

OVERZICHT VAN HET BELGISCHE POLITIEK GEBEUREN

Gedetailleerde inhoudsopgave

I. Het begrotingsbeleid van de regering Martens VI	137
A. Spanningen in de meerderheid	137
B. Het krokusconclaaf	139
C. Laatste wetsbesluiten en uitlopers van het Sint-Annaplan	142
II. De zaak Happart	145
A. Regering kondigt Voer-initiatief aan	145
B. Juridische uitspraken	149
C. De uitkleedregeling	152
D. De Raad van State verwerpt de uitkleedregeling	158
III. Het zomerconclaaf	161
A. Vier dossiers op de onderhandelingstafel	161
B. De beslissingen	165
IV. Regeringscrisis	169
A. Voeren, abortuskwestie en ziekenfondsaffaire	169
B. Martens VI neemt ontslag	173
C. De verdere evolutie in de zaken Happart en Capart	175
V. Overgangskabinet en parlementsverkiezingen	178
A. Verklaring tot herziening van de Grondwet, Financierwet	178
B. Verkiezingen	181
C. Spitaels informateur	183
VI. Buitenlands- en defensiebeleid	184
A. Buitenlandse betrekkingen	184
B. Landsverdediging	188
VII. Overige gebeurtenissen	190
VIII. De evolutie in de partijen	196

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1987

door Mark DEWEERDT,

Licentiaat politieke en sociale wetenschappen.
Politiek redacteur bij *De Standaard*.

★

Het christendemocratisch-liberale kabinet-Martens VI zette in 1987 zijn beleid van sociaal-economisch herstel en van sanering van de rijksfinanciën voort. Zijn werkzaamheden werden echter ernstig gehinderd door de zgn. Happart-kwestie, die in de herfst tot een kortsluiting en uiteindelijk tot vervroegde verkiezingen leidde.

I. Het begrotingsbeleid van de regering-Martens VI.

Het eerste hoofdstuk van dit jaaroverzicht behandelt het begrotingsbeleid van de regering-Martens VI, meer bepaald het bijsturen van de begroting-1987 en de verdere uitvoering van het Sint-Annaplan. Het opstellen van de ontwerp-begroting voor 1988 wordt in het derde hoofdstuk behandeld. Bij wijze van inleiding wordt in deel A van hoofdstuk I een algemeen beeld geschetst van het politieke klimaat waarin de regering tijdens de eerste jaarhelft heeft gewerkt.

A. SPANNINGEN IN DE MEERDERHEID.

Van 1 januari tot 30 juni 1987 zaten, overeenkomstig een beurtrol binnen de Europese Gemeenschap, de Belgische regeringsleden de Minister-raden van de EG voor. Om zoveel mogelijk tijd vrij te maken voor « Europa », had de regering getracht vóór de jaarwisseling de meest netelige binnenlandse dossiers op te ruimen. Zo was eind 1986 het zgn. Sylvesterakkoord gesloten over de Limburgse mijnen en de herstructurering van de Brusselse agglomeratie (1). Voor de Happart-kwestie

(1) M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1986. In : *Res Publica*, 1987, nr. 3, blz. 334-339.

rond het waarnemend burgemeesterschap van Voeren was binnen de meerderheid afgesproken een zgn. godsvrede te respecteren (2).

Dat alles kon nochtans niet beletten dat het politieke klimaat tijdens het eerste semester vrij gespannen was (in de tweede jaarhelft zou dat nog meer het geval zijn). Dat kwam niet alleen door de Happart-affaire (die in het tweede hoofdstuk wordt behandeld), maar ook door meningsverschillen, tegenstellingen en botsingen tussen de meerderheidspartijen onderling en tussen regeringsleden en meerderheidspartijen.

De christelijke arbeidersbeweging, die nauw aanleunt bij de CVP en de PSC, liet begin 1987 weten dat er genoeg ingeleverd was. In een verklaring aan *La Libre Belgique* (3-4 januari) zei voorzitter François Martou van het Mouvement Ouvrier Chrétien (MOC) dat de regering van politieke richting diende te veranderen en het Sint-Annaplan (3) diende te corrigeren.

Het Algemeen Christelijk Werknemersverbond (ACW) eiste in een « prioriteitennota » (20 januari), dat de regering voor de sociale zekerheid een besparingsstop (« moratorium ») tot 1990 zou aankondigen en recente besparingsmaatregelen in de werkloosheids- en ziekte- en invaliditeitsverzekering zou terugschroeven. Het ACW kante zich ook tegen nieuwe besparingen in het onderwijs.

Minister Guy Verhofstadt (PVV) van Begroting maakte zich in een interview met *Het Laatste Nieuws* (3 februari) zorgen over de christendemocratische aanvallen op de liberalen en over het « vuurtje stoken binnen de meerderheid ». Hij zei dat de bijkredieten voor 1987 (20 miljard F) zouden moeten worden weggewerkt door compenserende besparingen.

Minister Philippe Maystadt (PSC) van Economische Zaken zei aan *Le Soir* (13 februari) dat het Sint-Annaplan zou moeten worden herzien als in juli de werkloosheid sterker zou zijn toegenomen dan verwacht (18.000 eenheden) en dat werk diende te worden gemaakt van de nog niet uitgevoerde « positieve » Sint-Annamaatregelen.

Het partijbestuur van de CVP, dat op 14 februari in extra zitting bijeenkwam, nam het ACW-standpunt over en stelde dat de besparingen op de sociale uitkeringen en in het onderwijs de grens hadden bereikt. Het partijbestuur vroeg een beleid met een « meer menselijk gelaat ».

Aan *De Standaard* (19 februari) verklaarde minister Jean-Luc Dehaene (CVP) van Sociale Zaken, de vertegenwoordiger van de christelijke

(2) *Ibid.*, blz. 320-323.

(3) Sint-Annaplan is de gebruikelijke benaming voor het omvangrijke pakket besparingsmaatregelen dat de regering-Martens VI in 1986 vastlegde. Zie *ibid.*, blz. 298-304.

arbeidersbeweging in de regeringstop, dat er voor zijn partij geen alternatief was voor de regering: ofwel wordt de coalitie voortgezet tot het einde van de regeertermijn, ofwel komen er verkiezingen, zei hij.

Die « waarschuwing » was kennelijk gericht tot de PSC, die op 21 februari zou congresseren. Volgens persberichten zou de arbeidersvleugel binnen die partij erop aansturen de liberalen in de regering te vervangen door socialisten, of althans op een verruiming van de coalitie met de socialisten. Er werd op gewezen dat PSC-voorzitter Gérard Deprez er in zijn kerstboodschap-1986 had voor gepleit « meer hart te geven aan de cijfers ». Maar op het congres zei Deprez dat zijn partij wilde « slagen met de huidige meerderheid ». Er werd wel een resolutie goedgekeurd waarin de PSC zich kante tegen verdere besparingen in het onderwijs en op haar beurt een « sociaal moratorium » vroeg.

In het voorjaar kibbelden de christendemocratische en de liberale meerderheidspartijen over twee dossiers die tijdens het zgn. zomerconclaaf hun beslag zouden krijgen: de belastinghervorming en de privatisering van overheidsbedrijven (zie hoofdstuk III).

De regering kreeg moeilijkheden met het Parlement. Op 13 januari beslisten de Senaatsfracties geen wetsontwerpen meer te bespreken van ministers die hun begrotingsontwerp nog niet hadden ingediend. Ministers die tegen eind juni hun begroting nog niet zouden hebben ingediend, zouden geen voorlopige kredieten meer krijgen. Kamer en Senaat besloten overigens de begrotingen voor 1987 gelijktijdig te bespreken met die van 1986, die al waren opgebruikt maar nog niet goedgekeurd.

Op 10 april kwam de Kamer in extra zitting bijeen om interpellaties te horen over de verklaringen die vice-premier Jean Gol (PRL) daags voordien in *De Standaard* en *Le Soir* had afgelegd. In die interviews had Gol nogal laatdunkend gesproken over de « parlementaire slakkegang » en had hij gepleit voor bijzondere machten om ernstig te kunnen regeren. Nog diezelfde dag noemde CVP-Kamerfractie leider Luc Van den Brande Gols verklaringen « onaannemelijk » en in tegenspraak met het akkoord binnen de meerderheid dat de bijzondere machten op 31 maart definitief een einde zouden nemen.

Tijdens het Kamerdebat op 10 april zei premier Martens dat er « in deze kabinetsperiode geen bijzondere machten meer zullen komen ».

B. HET KROKUSCONCLAAF.

De spanning in de meerderheid kleurde ook af op het zgn. krokusconclaaf waarop aanvullende maatregelen werden gezocht om het begrotingstekort voor 1987 binnen de vastgestelde grenzen te houden.

Minister Verhofstadt van Begroting had op 6 januari bekendgemaakt dat het begrotingstekort voor 1986 555,5 miljard F bedroeg. Bij het opstellen van de begroting was de regering uitgegaan van een tekort van 567,6 miljard F. In procent van het bruto nationaal produkt (bnp) daalde het tekort van 12 in 1985 tot 10,9 in 1986. In 1987 zou volgens de regeringsplannen het tekort verder dalen tot 417,8 miljard F of 8,1 % van het bnp.

Al in januari was er twijfel gerezen over de haalbaarheid van dat cijfer. De Vlaamse socialisten zeiden op 7 januari dat het tekort met 30 tot 35 miljard F was onderschat. Op 30 januari berichtte *De Standaard* dat uit de eindcijfers over de begroting van 1986 en de eerste gegevens van de begrotingscontro'e kon worden afgeleid dat, zonder nieuwe maatregelen, het begrotingstekort zou oplopen tot 450 miljard F. Verhofstadt noemde die cijfers « volkomen voorbarig ».

De meerderheid zag inmiddels in de muntherschikking binnen het Europees Monetair Systeem (EMS) van 12 januari een aanmoediging om het herstelbeleid voort te zetten. Bij de herschikking werd de Belgische frank tegenover de ecu met 1,5 procent opgewaardeerd.

Op 13 februari deelde Verhofstadt aan de ministerraad mee, dat er voor 21,2 miljard F bijkomende besparingsmaatregelen zouden nodig zijn om het tekort voor het lopende jaar op 417,8 miljard F te houden. De minister ging daarbij uit van een lagere bnp-groei (3,3 i.p.v. 3,9 procent) en een hogere werkloosheid (+ 15.000) dan in de goedgekeurde rijksbegroting. De ontvangsten zouden 7,7 miljard F lager liggen, de uitgaven 13,5 miljard F hoger.

Toen op 26 februari het zgn. krokusconklaaf begon, bleek dat er uiteindelijk voor 23 miljard F aan bijkredieten gecompenseerd dienden te worden. Daarvan had 6 miljard F betrekking op het onderwijs.

Nog vóór het conklaaf was deining ontstaan over de gevraagde bijkredieten voor het Franstalig onderwijs. De minister van Nederlandstalig Onderwijs, Daniël Coens (CVP), vroeg voor 1,1 miljard F bijkredieten voor 1987. Dat bedrag was « verschoonbaar », d.w.z. dat het voortvloeide uit correcties op de uitgangsberekeningen. Zijn collega van Franstalig Onderwijs, André Damseaux (PRL), vroeg voor 4,956 miljard F aan bijkredieten : 2,249 miljard F om het zgn. structurele tekort voor 1986 weg te werken (dit zijn achterstallige betalingen van vooral tijdelijke leerkrachten) ; 500 miljoen F had betrekking op 1987 en was « verschoonbaar » ; daarnaast vroeg hij voor 1987 nog eens 2,237 miljard F. Dat laatste bedrag was, volgens de Administratie van Begroting, het gevolg van het niet-uitvoeren van besparingsmaatregelen, vooral in het secundair onderwijs.

Damseaux ontkende dat het Franstalige Onderwijsdepartement slecht zou worden beheerd. Hij zei dat het Nederlandstalige onderwijs al bijkomende kredieten had gekregen om het zgn. structurele tekort weg te werken en dat een aantal maatregelen van het Sint-Annaplan onrechtvaardig waren voor het Franstalige onderwijs.

Zowel buiten als binnen de meerderheid werd de positie van Damseaux onhoudbaar. Nadat al weken geruchten in die zin hadden gecirculeerd, nam Damseaux op 9 maart ontslag. Hij werd nog diezelfde dag vervangen door zijn partijgenoot Antoine Duquesne, de kabinetschef van vice-premier Gol.

In de ochtend van 13 maart ging de regeringstop uiteen met een akkoord over de aanvullingsbegroting voor 1987. Het akkoord werd diezelfde dag door de ministerraad bekrachtigd.

De regering aanvaardde een begrotingstekort van 419,7 miljard F, 1,9 miljard F meer dan in de goedgekeurde rijksbegroting. Omdat het bnp iets hoger werd geraamd, zou het tekort tot 8,1 % van het bnp beperkt blijven.

Om dat cijfer te halen, werd voor 20,6 miljard F aan nieuwe maatregelen goedgekeurd: 14,3 miljard F besparingen; 5,8 miljard F niet-fiscale ontvangsten en 500 miljoen F Schatkistverrichtingen.

De besparingsmaatregelen omvatten o.m.: een vermindering met 2 % van de werkingskosten van alle administraties (2,8 miljard F); 5,8 miljard F bezuinigingen in de sociale sector (waarvan 4 miljard F door het transfereren van ge'd van het Fonds voor het financieel evenwicht van de Sociale Zekerheid naar de werkloosheidssector); de Franstalige minister van Onderwijs diende maatregelen uit te werken om 1,5 miljard F bijkomend te besparen; de economische departementen kregen 2,6 miljard F minder; bij de gezagsdepartementen zou 1,3 miljard F worden bespaard (o.a. bij het *Belgisch Staatsblad* en op de ambassadegebouwen in het buitenland).

Voor de niet-fiscale ontvangsten werd gerekend op de opbrengst (2 miljard F) van de verkoop van gouden en zilveren ecu-munten die de Schatkist liet slaan in het kader van het Belgische voorzitterschap van de EG-Ministerraden en kwam er een grotere heffing op de staatswaarborg die aan openbare kredietinstellingen en de RTT werd verleend. Verwacht werd ook dat de verkoop van de staatsparticipatie in Distrigas 2 miljard F zou opbrengen. Over het privatiseren van overheidsbedrijven werd overeengekomen dat dit niet bij wetsbesluit zou gebeuren, maar dat de gewone parlementaire procedure zou worden gevolgd (zie voor de privatisering ook hoofdstuk III).

Als correctie op vroegere besparingsmaatregelen, werden een aantal sociale uitkeringen verhoogd, zoals de gewaarborgde kinderbijslag en de

bijslag voor kinderen van werklozen en invaliden (meeruitgave 1 miljard F).

C. LAATSTE WETSBSLUITEN EN UITLOPERS VAN HET SINT-ANNAPLAN.

Na het krokusconclaf vaardigde de regering een laatste reeks wetsbesluiten uit in het kader van de bijzondere machten waarover zij tot 31 maart beschikte (4). Een deel daarvan had betrekking op het groot-scheepse besparingsplan dat zij in 1986 uitwerkte en in 1987 aan de oppervlakte van het politieke gebeuren bleef, ook al omdat een aantal bepalingen van dit zgn. Sint-Annaplan nog niet (definitief) waren geregeld.

De financieel belangrijkste was de privatisering van de beroepsziektenverzekering, die de Schatkist jaarlijks 7 miljard F minder zou kosten. Volgens de werkgevers en de verzekeringsmaatschappijen was de overdracht van het Fonds voor Beroepsziekten van de overheid naar de particuliere sector echter technisch en financieel niet haalbaar (5).

Tijdens het krokusconclaf besliste de regering het Fonds voor Beroepsziekten (nog) niet over te dragen naar de particuliere verzekeringsmaatschappijen. Om het geplande besparingsbedrag niet verloren te zien gaan, werd tevens beslist de staatstoelage aan het Fonds te vervangen door een « bijzondere premie », in de vorm van een specifieke socialezekerheidsbijdrage ten laste van de werkgevers. De bijzondere premie werd ingevoerd bij wetsbesluit.

De arbeidsongevallenverzekering daarentegen, die al grotendeels in handen was van de particuliere verzekeringsmaatschappijen, zou vanaf 1 januari 1988 verder geprivatiseerd worden. Die Sint-Annabeslissing werd tijdens het krokusconclaf in een wetsbesluit omgezet. De « onverzekerbare » risico's zouden, op een paar uitzonderingen na, worden overgenomen van het Fonds voor Arbeidsongevallen.

Tijdens het krokusconclaf werd de invoering van een remgeld op de zgn. technische medische prestaties, dat in 1987 tussen de 3,6 en 4 miljard F zou opbrengen, afgevoerd. Er was twijfel gerezen over de praktische haalbaarheid van de maatregel. De ziekenfondsen zeiden dat de patiënten de rekening zouden krijgen voor het te « gul voorschrijfgedrag » van artsen. Minister Dehaene, die verantwoordelijk was voor de uitvoering, voelde niet veel voor de « liberale » maatregel. Hij zei dat zijn begroting in evenwicht was doordat de RSZ-inkomsten hoger lagen,

(4) M. DEWEERDT, *a.w.*, blz. 285-288

(5) *Ibid.*, blz. 329.

zodat er niet hoefde bespaard te worden « alleen maar voor het principe of het plezier ».

Over de wijziging van de pensioengerechtigde leeftijd voor werknemers uit de particuliere sector werd in 1987 geen beslissing genomen. Luidens het Sint-Annaplan zouden vrouwen tot hun 65ste (i.p.v. 60ste) moeten werken om een volledig pensioen te krijgen. Tegen die beslissing hadden zowel de werknemers als de werkgevers bezwaren aangetekend. Zij hadden van de regering de gelegenheid gekregen een eigen voorstel uit te werken (6).

Tijdens het krokusconclaaf besliste de regering, in afwachting van het voorstel van de sociale partners, de pensioenleeftijd in 1988 ongewijzigd te laten. Ook het brugrustpensioenstelsel, dat de werknemers de mogelijkheid geeft vanaf 60 jaar hun volledig pensioen te trekken op voorwaarde dat zij vervangen worden door een werkloze, werd tot 31 december 1988 verlengd.

In de schoot van de Nationale Arbeidsraad (NAR) raakten werkgevers en werknemers het echter niet eens over een gezamenlijk voorstel. De vakbonden zeiden dat er tot het jaar 2025 weinig of geen problemen zouden zijn om de pensioenen te betalen en stelden voor, de gelijk-schake'ing van de pensioenrechten van mannen en vrouwen door te voeren door de leeftijd voor mannen tot 60 jaar te verlagen. Het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) schaarde zich grotendeels achter het regeringsvoorstel: verhoging van de pensioenleeftijd voor vrouwen tot 65 jaar en de mogelijkheid voor alle werknemers op 60 jaar met pensioen te gaan. Het VBO vond zelfs dat niet-werkenden (werklozen, invaliden) zouden moeten worden verplicht om op 60 met pensioen te gaan. Dat hield in, dat de brugpensioenen zouden verdwijnen. Voorts pleitte het VBO voor een afremming van de stijging van de pensioenbedragen, o.m. door ze los te koppelen van de loonevolutie. Beide standpunten werden opgenomen in het verdeelde advies dat de NAR op 29 september uitbracht.

In de onderwijssector kwam van het aangekondigde overleg (7) niets in huis. Op 23 januari hadden op initiatief van de vakbonden in alle onderwijsnetten en -niveaus werkonderbrekingen plaats om te protesteren tegen het uitblijven van echte onderhandelingen over de Sint-Annabesparingen en om van de regering tegen 15 februari duidelijkheid te eisen over haar plannen voor het volgende schooljaar. Eind maart besliste de regering bij wetsbesluit de omkaderingsnormen in het secundair onderwijs te verlengen.

(6) *Ibid.*, blz. 306 en 329.

(7) *Ibid.*, blz. 306 en 328.

In de lente kwam het tot een conflict tussen minister De Croo (PVV) van Verkeerswezen en de nieuwe raad van beheer van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS). De Croo vernietigde op 17 april 192 bevorderingsbenoemingen bij de Spoorwegmaatschappij, die de raad van beheer op 3 april had gedaan. Het conflict draaide in wezen rond de autonomie van de raad van beheer. Toen De Croo duidelijk maakte dat alleen de minister van Verkeerswezen politiek verantwoordelijk is voor het beheer van de NMBS, nam afgevaardigd beheerder Honoré Paelinck op 24 april ontslag. Paelinck was eind 1986 door De Croo zelf aangetrokken om, in het kader van het Sint-Annaplan, de Spoorwegen te saneren.

In het najaar ontstond er deining over het stopzetten van de Scheldeveerdiensten. Luidens het Sint-Annaplan zou de regering de subsidies aan de veerdiensten Hoboken-Kruikeke, Bazel-Hemiksem en Doel-Lillo schrappen. De veerdiensten werden in opdracht en voor rekening van de Staat geëxploiteerd door de Flandria-rederij. Van de gratis veerdienst maakten op werkdagen vooral werknemers en scholieren, tijdens de weekeinden vooral wandelaars gebruik.

De dienst Hoboken-Kruikeke zou op 1 oktober 1987, Bazel-Hemiksem op 1 augustus 1988 en Doel-Lillo in oktober 1989 verdwijnen. Tegen de naderende sluiting van de lijn Hoboken-Kruikeke rees protest bij de betrokken gemeentebesturen, de vakbonden en de gebruikers. Op 10 september besliste het sociaal-economisch kernkabinet de veerdienst Hoboken-Kruikeke te behouden. Tot 1 augustus 1988 zouden daarvoor de kredieten worden gebruikt die nog beschikbaar waren voor het veer Bazel-Hemiksem, dat daarom op 1 oktober zou worden afgeschaft. Nadien zou de gebruiker voor de veerdienst Hoboken-Kruikeke moeten betalen. Door een aanpassing van de busdiensten, zou er een betere verbinding komen tussen Hoboken en Hemiksem enerzijds en Kruikeke en Bazel anderzijds.

De Flandria-rederij eiste eerst schadevergoeding voor het voortijdig stopzetten van de dienst Basel-Hemiksem, maar liet die eis later vallen. De rederij toonde zich na de parlementsverkiezingen zelfs bereid de veerdiensten Hoboken-Kruikeke en Bazel-Hemiksem te blijven exploiteren tot er een nieuwe regering zou zijn gevormd.

Een van de laatste wetsbesluiten bepaalde dat de universiteiten vanaf het academiejaar 1989-1990 aan studenten geneeskunde en tandheelkunde die over een periode van drie academiejaren er niet in slagen de eerste twee kandidaatsjaren af te werken, de verdere inschrijving in die faculteiten *kunnen* weigeren. Die « zachte » vorm van *numerus clausus* — een maatregel waarop de artsen al lang aandrongen — zou, via overleg onder de rectoren, per gemeenschap worden geregeld.

II. De zaak-Happart.

Na de vernietiging door de Raad van State van de benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren (30 september 1986) was de vraag gerezen of Happart eerste-schepen en waarnemend burgemeester van die gemeente kon zijn. Omdat de regeringscoalitie over het antwoord op die vraag verdeeld was, hadden de meerderheidspartijen in oktober 1986 afgesproken een « godsvrede » in acht te nemen (8). In dit hoofdstuk worden de verdere ontwikkelingen beschreven tot aan het parlementair zomerreces.

A. REGERING KONDIGT VOER-INITIATIEF AAN.

Eerste-minister Wilfried Martens zei op 15 januari 1987 in de Kamer, dat het steeds de bedoeling was geweest dat de « godsvrede » rond Voeren van beperkte duur zou zijn en dat een verlenging ervan niet mogelijk was. Hij gaf toe dat regeringsinformatieur Pierre baron van Outryve d'Ydewalle er niet in geslaagd was tijdens de « godsvrede »-periode een consensus te vinden op het lokale vlak. Liever dan te wachten op een beslissing van de voogdijoverheid, zal de regering « eerstdaags » zelf een initiatief nemen, zo kondigde Martens aan. Op 26 januari verstreek de termijn binnen dewelke de gouverneur van Limburg de herverkiezing (27 november 1986) van Happart tot eerste-schepen van Voeren kon schorsen of vernietigen.

Binnen de regering groeide er een consensus over een driedelige oplossing voor de kwestie :

a) José Happart zou « politiek uitgekled » worden, d.w.z. dat hij een deel van de burgemeestersbevoegdheden die hij als eerste-schepen uitoefende zou afstaan aan een andere schepen. Dat voorstel zou worden opgenomen in een omzendbrief aan de gouverneurs van de zes provincies met faciliteitengemeenten. In de brief zou ook staan dat de burgemeesters van de betrokken gemeenten de beide talen (de officiële bestuurstaal en de minderheidstaal) moeten kunnen gebruiken.

b) De gouverneur van Limburg zou de verkiezing van Happart tot eerste-schepen schorsen. De schorsingstermijn van veertig dagen zou als « bedenktijd » voor Happart gelden om op het « uitkled »-voorstel in te gaan.

(8) *Ibid.*, blz. 312-323.

c) De regering zou bij het Parlement een wetsontwerp indienen over de talenkennis van burgemeesters in de faciliteitengemeenten. In het ontwerp zou staan dat in hoofde van die burgemeesters een vermoeden van de kennis van de beide talen van hun gemeente bestaat. In geval van twijfel zou die kennis op een of andere manier moeten worden bewezen.

De CVP-Kamerfractie verwierp op 22 januari de regeling. De fractie kon de idee van een omzendbrief over de gedeelde burgemeestersbevoegdheid niet aanvaarden, omdat daarbij juridische problemen zouden rijzen en omdat de regeling het vernietigingsarrest niet volledig uitvoerde. Zij eiste dat de gouverneur van Limburg zijn volle voogdij-bevoegdheid behield en dat de voogdij desgevallend zou leiden naar de afzetting van Happart wegens « kennelijk wangedrag » of « grove nalatigheid », op basis van artikel 56 van de Gemeentewet (9). Het wetsontwerp dat de regering aankondigde diende voor de CVP-Kamerleden ten minste evenveel waarborgen te bieden als het decreet-Suykerbuyk-Coveliers (10).

Enkele uren na de vergadering van de CVP-fractie werd bekend dat gouverneur Vandermeulen van Limburg voor de tweede keer de verkiezing van Happart had geschorst. « Gezien de aankondiging van de nationale regering, dat zij in de problematiek van de gemeente Voeren een initiatief wenst te nemen, heeft de gouverneur van de provincie Limburg, alvorens een definitieve beslissing te nemen, de uitvoering van de besluiten van de gemeente Voeren dd. 27 november 1986, houdende de verkiezing van de heer José Happart tot eerste-schepen, opgeschort », zo stond in een mededeling van het kabinet van de gouverneur.

Na het wekelijkse kabinetsberaad herhaalde premier Martens op 23 januari dat de regering « zeer vlug » een initiatief zou nemen. De zaak was er inmiddels niet eenvoudiger op geworden door nieuwe arresten van de Raad van State.

Op 23 januari raakte bekend dat de Zevende (Nederlandstalige) Kamer van de Raad van State op 15 januari de verkiezing van René Capart tot voorzitter van de Raad voor Maatschappelijk Welzijn (RMW ; de raad van het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn, OCMW) van

(9) « [...] De provinciegouverneur kan, op overeenkomstig en met redenen omkleed advies van de bestendige deputatie van de provincieraad, de schepenen schorsen of afzetten wegens kennelijk wangedrag of grove nalatigheid. De schorsing mag de tijd van drie maanden niet te boven gaan. De afgezette schepenen kan eerst na verloop van twee jaren worden herkozen. »

(10) Dat decreet van de Vlaamse raad van 23 december 1986 bepaalt dat de kandidaat-burgemeesters van de gemeenten in het Vlaamse Gewest worden « voorgedragen door de Vlaamse regering op grond van voorstellen die haar door betrokken gemeenteverkozenen worden voorgelegd ». Zie M. DEWEERDT, *a.w.*, blz. 321-323 ; zie ook *infra*.

Kraainem had vernietigd, omdat de betrokkene geen Nederlands kent. Hij had dit vóór zijn verkiezing op 1 april 1983 zelf toegegeven. Nog op 15 januari werd de verkiezing van drie plaatsvervangende leden van de RMW van Wezenbeek-Oppem vernietigd, omdat zij niet bewezen hadden de kennis van het Nederlands te bezitten die voor de uitoefening van hun mandaat wettelijk vereist is (de verkiezing van drie effectieve leden werd niet vernietigd, omdat er wel een bewijs was van hun kennis van het Nederlands). Kraainem en Wezenbeek-Oppem zijn twee van de zes faciliteitengemeenten rond Brussel die, sinds de wet van 23 december 1970, tot het Nederlandse taalgebied behoren.

De arresten waren niet zonder betekenis, omdat zij de rechtspraak van de Raad van State bevestigden en verder aanvulden, meer bepaald wat de talenkennis van de leden van een onrechtstreeks verkozen collegiaal bestuursorgaan betreft, zoals ook een schepencollege er een is. Omwille van het belang van de arresten, wordt er hier een uitvoerige samenvatting van gegeven.

De Raad van State herhaalde en bevestigde dat een taalgebied, waarvan sprake is in artikel 3*bis* van de Grondwet, een gebied is waarin de overheid bij de vervulling van haar bestuursopdracht in beginsel verplicht is een bepaalde taal te gebruiken. Luidens artikel 23 van de bestuurstaalwetten moeten de plaatselijke diensten in de randgemeenten — zoals de OCMW's en hun raad — uitsluitend, d.w.z. zonder een beroep te doen op vertalers, het Nederlands gebruiken in hun binnendiensten, in hun betrekkingen met de diensten waaronder zij ressorteren en in hun betrekkingen met de andere diensten uit het Nederlandse taalgebied en uit Brussel-Hoofdstad.

Afwijkingen van de algemene regel dat in de randgemeenten het Nederlands de bestuurstaal is — de zgn. faciliteiten — kunnen worden ingeroepen door de individuele bewoners van die gemeenten in hun betrekkingen met de gemeentelijke overheid, niet door de overheid zelf in haar opdracht en binnen het toepassingsgebied van artikel 23 van de bestuurstaalwetten.

Ieder lid van de RMW heeft als opdracht deel te nemen aan de werkzaamheden van de Raad en moet derhalve actief meewerken aan het onderzoek en de bespreking van alle aanvragen voor maatschappelijke hulp- of dienstverlening en van alle vraagstukken die betrekking hebben op de taken van de Raad.

Die medewerking heeft een persoonlijk karakter en behoort tot de essentie van het mandaat van RMW-lid. De leden van de Raad vervullen bij de uitoefening van dat mandaat een bestuursopdracht. Zij zijn, zoals het OCMW zelf waarvan zij juridisch niet te onderscheiden zijn, aan de bestuurstaalwetten onderworpen.

Ieder lid van de RMW moet bij zijn schriftelijke en mondelinge contacten met het bestuurspersoneel van het OCMW de bestuurstaal van het eentalige gebied gebruiken. Daaruit volgt dat voor ieder RMW-lid de kennis van de bestuurstaal van het eentalige gebied waartoe het OCMW behoort, een onmiskenbare vereiste is om zijn mandaat naar behoren te kunnen uitoefenen.

Krachtens de principiële vereiste van artikel 3*bis* van de Grondwet en de formele regel van de artt. 1 en 23 van de bestuurstaalwetten, moet ieder lid van de RMW van een randgemeente voor de uitoefening van zijn bestuurlijk mandaat Nederlands kennen. Dat betekent dat wie die taal niet kent, niet rechtsgeldig lid kan worden van die Raad. Zonder de kennis van het Nederlands kan het raadslid op geen enkele wijze aan de besluitvorming meewerken, daar waar die medewerking per definitie de essentie van zijn mandaat uitmaakt.

In de arresten ging de Raad van State opnieuw verder dan het Arbitragehof. Dat had in de overwegingen van het zgn. arrest-Lepaffe van 26 maart 1986 (11) gesteld dat de bestuurstaalwetten niet van toepassing zijn op mandatarissen die zitting hebben in een collegiaal orgaan, tenzij zij optreden als individuele bestuursautoriteiten (m.a.w. wel op burgemeesters). De Raad van State, die zei niet gebonden te zijn door het gezag van gewijsde van het Arbitragehof wat de interpretatie van artikel 3*bis* van de Grondwet en van het begrip « diensten » van de taalwetgeving betreft, maakt dat onderscheid niet. Voor de Raad is de bestuurstaalwet zonder meer van toepassing op elk lid van een collegiaal orgaan.

De Raad van State maakt wel het onderscheid tussen rechtstreeks en onrechtstreeks verkozen mandatarissen. Voor onrechtstreeks verkozen mandatarissen — burgemeester, schepen, lid van de RMW — volgt uit artikel 3*bis* van de Grondwet en uit de bestuurstaalwetten, dat zij de taal van het taalgebied moeten kennen. Dat is niet het geval voor rechtstreeks verkozen mandatarissen, met name voor gemeenteraadsleden. Om voor hen de verplichte kennis van de taal van het taalgebied op te leggen, is een bijkomende wetsbepaling nodig (12).

Op zondag 25 januari kwam de regeringstop bijeen om de nieuwe arresten van de Raad van State te onderzoeken. Van Vlaamse zijde werd opgeworpen dat een omzendbrief waarin Happart als het ware toestemming zou krijgen om toch nog een deel van de burgemeestersbevoegd-

(11) M. DEWEERDT, *a.w.*, blz. 313.

(12) De Raad van State heeft in vroegere arresten echter gesteld dat de gemeenteraadsleden van de faciliteitengemeenten verplicht zijn tijdens de vergadering van de gemeenteraad Nederlands te spreken.

heden te behouden, een blaam zou zijn voor de Raad van State en de beginselen van de rechtsstaat.

Diezelfde dag had PSC-voorzitter Gérard Deprez in de RTBf-uitzending *Faire le Point* aangedrongen op een wettelijke regeling van de kwestie. Die zou drie beginselen dienen in te houden : de taalkennis mag geen nieuwe verkiesbaarheidsvoorwaarde worden ; mandatarissen die zitting hebben in een collegiaal orgaan en optreden als individuele bestuursautoriteit dienen de streektaal te kennen, maar die kennis wordt door de benoeming of verkiezing verondersteld, zodat alleen in geval van klacht een onderzoek kan worden ingesteld ; tweetalige kamers van de Raad van State dienen over zulke klachten te oordelen (wat een wijziging van de wetgeving op de Raad van State impliceerde).

Het CVP-bureau wees 's anderendaags de wijziging van de wetgeving op de Raad van State als « onbespreekbaar » van de hand. Een regeringsinitiatief werd niet nodig genoemd. Volgens de CVP diende de voorgedij-overheid de zaak af te wikkelen.

Op 29 januari, na een nieuw topberaad zonder resultaat, zei premier Martens in de Kamer dat de regering de « zaak-H. » — zoals de pers ze smalend begon te noemen — al enkele keren had besproken, « maar tot op heden is men nog niet tot een besluit gekomen. Wanneer dat het geval zal zijn, zal ik het Parlement daarover inlichten ».

Zoals de Luiksgezinde meerderheid intussen had aangekondigd, werd José Happart op 30 januari opnieuw tot eerste-schepen en waarnemend burgemeester van Voeren verkozen.

De regeringstop, die op 1 februari nogmaals bijeenkwam maar er andermaal niet in slaagde het aangekondigde initiatief vorm te geven, legde zich noodgedwongen neer bij een feitelijke verlenging van de « godsvrede ».

B. JURIDISCHE UITSPRAKEN.

In het voorjaar vielen een reeks juridische uitspraken die rechtstreeks of onrechtstreeks verband hielden met de Happart-kwestie.

Op 11 februari hoorde het Arbitragehof de pleidooien in het beroep van de Waalse gewestregering en van de Franse gemeenschapsregering tegen het zgn. decreet-Suykerbuyk-Coveliers van 23 december 1986. Beide executieven, en ook de nationale regering die op 30 januari beslist had als zgn. tussenkomende partij op te treden, vroegen de vernietiging van het decreet. Zij voerden aan, dat de Vlaamse Raad zijn bevoegdheid te buiten was gegaan. De Waalse gewestregering vroeg bovendien het decreet te schorsen.

Op 19 februari wees het Arbitragehof het schorsingsverzoek af, omdat het decreet geen « ernstig en moeilijk te herstellen nadeel » berokkende.

Op 17 juni vernietigde het Arbitragehof het decreet. Het hof was van oordeel dat, in tegenstelling tot wat de Vlaamse regering aanvoerde, het decreet geen specifiek toezicht organiseerde. Het voorstellen van kandidaat-burgemeesters gebeurt immers door « gemeenteverkozenen » en niet door een orgaan dat namens de gemeente kan optreden. Hun voorstellen kunnen niet het voorwerp van toezicht zijn, aldus het Hof.

Voorts stelde het Hof dat het decreet regels bevatte die de Gemeentewet aanvulden en die betrekking hadden op de benoeming van een burgemeester. Er is echter geen bepaling van de Grondwet of van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 die aan de Gewestraden de bevoegdheid geeft om, ter aanvulling van de Gemeentewet, regels uit te vaardigen over de benoeming van een burgemeester.

Ten slotte zei het Hof dat de Gewest- en Gemeenschapsraden wel bepalingen kunnen uitvaardigen voor zaken waarvoor zij niet bevoegd zijn, in zoverre die een noodzakelijke aanvulling zijn van de regels voor zaken waarvoor zij wel bevoegd zijn, maar dat de bepalingen van het decreet geen aanvulling vormden op een van de bevoegdheden van het Vlaamse Gewest.

Vóór de vernietiging had de Vlaamse regering het decreet toegepast om een kandidaat-burgemeester voor te dragen voor de gemeenten Tongeren, Niel en Aalst. Van CVP-zijde was er wel tegen geprotesteerd dat minister Joseph Michel van Binnenlandse Zaken in de benoemingsbesluiten geen melding maakte van het decreet.

Voor Voeren had de Vlaamse regering beslist het decreet niet toe te passen. Op 4 februari stelde de Volksunie van Voeren aan de Vlaamse regering voor, het VU-raadslid Jean Duijsens als kandidaat-burgemeester voor te dragen. De partij beriep zich daarvoor op het zgn. decreet-Suykerbuyk-Coveliers. De Vlaamse regering nam akte van het voorstel — dat veeleer bedoeld was als pressiemiddel op de Vlaamse regering om het decreet-Suykerbuyk-Coveliers op Voeren toe te passen, en volgens sommigen zelfs alleen maar een « publicitaire stunt » was — en verzocht de gouverneur van Limburg het gebruikelijke advies op te stellen. Luidens dat advies voldeed Duijsens in alle opzichten aan de voorwaarden om het ambt van burgemeester uit te oefenen, maar had de kandidaat geen voldoende meerderheid achter zich. Op 8 april besliste de Vlaamse regering Duijsens niet voor te dragen als kandidaat-burgemeester omdat hij niet voldeed aan de criteria van « goed bestuur ».

Hoewel het niet direct met de Happart-kwestie te maken had, maakte het arrest van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de zaak-Clerfayt van 2 maart grote indruk. Een internationaal rechtscollege

kwam tot het besluit dat het *jus soli* waarop de Belgische taalwetgeving is gebaseerd en dat de Franstaligen afwijzen, de belangen van een minderheid niet bedreigt, en dat de verplichting voor mandatarissen om de taal van hun taalgebied te kennen en te spreken niet strijdig is met het beginsel van het algemeen stemrecht van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens.

Op 5 februari 1981 hadden de FDF-parlementsleden Georges Clerfayt en Lucienne Mathieu-Mohin bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens klacht ingediend tegen de Belgische Staat. Zij hadden op dat ogenblik hun domicilie in het Vlaamse Gewest, maar konden, als verkozenen in Brussel-Halle-Vilvoorde die de eed in het Frans hadden afgelegd, krachtens de bijzondere wet van 8 augustus 1980, geen lid zijn van de Vlaamse Raad. Zij voerden aan dat op die manier hun kiezers niet vertegenwoordigd waren in de Vlaamse Raad, hoewel die nochtans in het Vlaamse Gewest en dus in het bevoegdheidsgebied van de Raad wonen. Hun klacht was gebaseerd op artikel 3 van het Eerste Protocol bij het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens (vrije verkiezingen) en op artikel 14 van dat Verdrag (non-discriminatie).

De Europese Commissie vond de klacht ontvankelijk (12 juli 1983) en gegrond (15 maart 1985), en bracht de zaak voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (11 juli 1985).

Op 2 maart wees het Hof zijn arrest. Het kwam daarin tot het besluit dat er geen sprake is van een schending van artikel 3 van het Eerste Protocol, hetzij afzonderlijk beschouwd, hetzij in samenhang met artikel 14 van het Verdrag. Het individuele kiesrecht en het individuele verkiezingsrecht zijn geen absolute rechten, stelde het Hof in zijn overwegingen. De verdragssluitende partijen beschikken over een ruime marge voor de toepassing ervan. In die zin sluit de bijzondere wet van 8 augustus 1980 aan bij het algemene institutionele systeem van de Belgische Staat, dat is gebaseerd op het beginsel van de territorialiteit. Volgens het Hof bestaat in heel wat Staten de verplichting voor taalkundige minderheden hun stem te geven aan personen die bekwaam en in staat zijn de taal van hun gebied te gebruiken, en bedreigt die verplichting niet per se de belangen van die minderheden. Dat is zeker het geval wanneer er waarborgen bestaan, bijvoorbeeld in de vorm van bijzondere meerderheden tegen ongepaste of arbitraire beslissingen.

Het Hof van Cassatie verwiep op 10 april het beroep van oud-minister Nothomb van Binnenlandse Zaken en van José Happart tegen het arrest van de Raad van State van 30 september 1986, dat de benoeming van Happart tot burgemeester vernietigde. Beiden hadden de bevoegdheid van de Raad van State betwist.

Volgens het Hof van Cassatie behoort de benoeming van een burgemeester of een betwisting daarover tot het administratief recht, en gaat het niet om een subjectief politiek recht, waarvoor de gewone rechtbanken bevoegd zijn. De Raad van State was volgens het Hof van Cassatie wel degelijk bevoegd om de benoeming van Happart te vernietigen.

C. DE UITKLEEDREGELING.

Op 13 maart vernietigde gouverneur Vandermeulen van Limburg de beslissing van de Voerense gemeenteraad van 30 januari, waarbij José Happart tot eerste-schepen werd herkozen. Een week later, op 20 maart, verkoos de Luiksgezinde meerderheid in de Voerense gemeenteraad Happart opnieuw tot eerste-schepen. Happart zelf tekende op 24 maart bij de Koning beroep aan tegen het vernietigingsbesluit van de Limburgse gouverneur. Op 18 april werd Happart ervan op de hoogte gebracht, dat zijn beroep wel ontvankelijk maar niet gegrond was, omdat hij op het ogenblik van de indiening ervan opnieuw tot eerste-schepen was verkozen.

Van CVP-zijde werd aangedrongen op een strenger optreden. Na een interpellatie van Marc Galle (SP) in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken, op 7 april, diende Herman Suykerbuyk (CVP) namens zijn fractie een gemotiveerde motie in, waarin o.m. werd aangedrongen op de afzetting van Happart, op basis van artikel 56 van de Gemeentewet. Eerder waren in de pers berichten verschenen, als zou minister Michel aan gouverneur Vandermeulen hebben laten weten dat er geen sprake kon zijn van de toepassing van artikel 56.

Op 10 april verklaarde CVP-Kamerfractie leider Luc Van den Brande aan *Het Belang van Limburg* dat er « geen regering meer zal zijn, als er vóór 7 mei geen Voeren-initiatief komt ». Hij liet echter in het midden of dat per se een regeringsinitiatief diende te zijn, « als Happart maar weg is ». Op 7 mei zou in de Kamer de stemming plaatshebben over de moties die waren ingediend na de interpellatie van Galle.

In het vooruitzicht daarvan kwamen in het weekeinde van 2 en 3 mei de topministers bijeen om zich te beraden over het Voerprobleem. *De Standaard* meldde op 4 mei dat de ministers Jean Gol (PRL) en Jean-Luc Dehaene (CVP) een ontwerp-akkoord hadden uitgewerkt, maar het kabinet van Dehaene ontkende dat.

Het bericht dat gouverneur Vandermeulen voor drie weken met vakantie was vertrokken, lokte afkeurende reacties uit van het CVP-bureau (4 mei).

Dat de regering er niet in slaagde een uitweg te vinden, deed de spanning en de crisisgeruchten in de Wetstraat aanzwellen. « Hasselt » zorgde echter voor een nieuwe wending in de affaire.

Op 6 mei vernietigde Miel Mannaerts, die als lid van de Limburgse Bestendige Deputatie optrad als waarnemend gouverneur, het besluit van 20 maart van de gemeenteraad van Voeren om Happart tot eerste-schepen te verkiezen. Van haar kant besliste de Deputatie eenparig « dat de procedure vervat in artikel 88 van de Gemeentewet (13), houdende het zenden van een bijzonder commissaris belast met een aantal functies, wordt ingesteld, om te voorkomen dat een schepen, verkozen door de gemeenteraad van Voeren, die niet voldoet aan de gestelde taalkennisvereisten, toch dit ambt en dit van waarnemend burgemeester kan bekleden ». Die procedure werd ingezet door het sturen van een eerste schriftelijke waarschuwing naar de gemeente Voeren.

De Franstalige partijen, die door het initiatief verrast waren, reageerden ontstemd. De PSC, die voor de CVP-Kamerfractie een « zwarte donderdag » (7 mei) had voorspeld, beschuldigde minister Dehaene van « deloyauteit », omdat hij de CVP-leden van de Limburgse Deputatie in de ochtend van 6 mei zou hebben ontvangen en aangezet hebben om artikel 88 van de Gemeentewet toe te passen. Dehaene logenstrafte dat formeel.

Tijdens de Kamerzitting van 7 mei trok de CVP-fractie haar « afzetting-motie » in en keurde samen met de andere meerderheidspartijen een motie goed waarin het vertrouwen in de eerste-minister werd bevestigd ; alleen PSC-Kamerlid Gendebien stemde tegen. Uit het debat bleek evenwel dat de regeringspartijen aan dat « vertrouwen » een verschillende interpretatie gaven. De PRL zei alleen in haar eigen ministers vertrouwen te hebben. Terwijl de CVP haar voldoening uitsprak over de beslissing van de Limburgse Deputatie, verklaarde de PSC haar vertrouwen te schenken aan de premier en aan de minister van Binnenlandse Zaken « om ervoor te zorgen dat er geen bijzonder commissaris naar Voeren wordt gestuurd ».

De PSC en de PRL zochten naar « revanche » en eisten dat er binnen de week een « nieuw feit » zou zijn. Dat « nieuwe feit » kwam er al op 8 mei, toen bekend raakte dat minister Michel van Binnenlandse

(13) « Na twee opeenvolgende, uit de briefwisseling blijkende waarschuwingen, kan de provinciegouverneur of de Bestendige Deputatie van de provincieraad een of meer commissarissen gelasten zich ter plaatse te begeven, op de persoonlijke kosten van de gemeentelijke overheidspersonen die verzuimd hebben aan de waarschuwingen gevolg te geven, ten einde de gevraagde inlichtingen of opmerkingen in te zamelen of de maatregelen ten uitvoer te brengen die zijn voorgeschreven bij de wetten en algemene verordeningen, bij de besluiten en verordeningen van de Provincieraad of van de Bestendige Deputatie. (...) In alle gevallen staat beroep open bij de Koning. »

Zaken gouverneur Vandermeulen uit vakantie had teruggeroepen. Verwacht werd dat Michel de gouverneur zou vragen beroep aan te tekenen tegen de beslissing van de Bestendige Deputatie om artikel 88 van de Gemeentewet toe te passen, ten einde die beslissing dan zelf te vernietigen. PSC en PRL reageerden positief op de stap van Michel, maar de Vlaamse christen-democraten noemden een eventuele inmenging in de procedure van artikel 88 onaanvaardbaar. Dat zelfs premier Martens, in een verklaring op de RTL (10 mei), een crisis en vervroegde verkiezingen niet uitsloot, was wellicht de beste illustratie van de vertroebelde verhoudingen binnen de meerderheid.

In de daaropvolgende dagen klaarde de politieke hemel evenwel weer op. Tussen de meerderheidspartijen werd er binnenskamers een nieuwe « godsvrede » bereikt. Minister Michel verbond er zich toe de eerste waarschuwing van de Deputatie niet te vernietigen en de Deputatie zou geen tweede waarschuwing sturen (op 20 mei deelde de Deputatie echter mee dat zij eenparig beslist had de procedure van artikel 88 voort te zetten). Intussen zou de regering « binnen de kortst mogelijke termijn een wetgevend initiatief uitwerken met een grondige oplossing voor de politieke mandatarissen in de gemeenten met een bijzonder taalstatuut », zo kondigde premier Martens op 13 mei aan in de Kamer, waar alweer over de Voerkwestie werd geïnterpelleerd. Naar premier Martens tegenover de BRT verklaarde, zou de wet van toepassing zijn op burgemeesters, waarnemend burgemeesters en OCMW-voorzitters, van wie verondersteld zou worden dat zij op het ogenblik van hun aanstelling de streektaal kennen. Hij liet verstaan dat de goedkeuring van de wet het einde van het Happart-bewind zou betekenen.

In Voeren zelf werd Happart op 14 mei andermaal tot eerste-schepen verkozen.

Het overleg over het taalontwerp, waarover heel wat kritische vragen en sceptische opmerkingen in de pers verschenen, begon in de avond van vrijdag 22 mei. Na vele uren vergaderen kwamen de topministers de zondagavond tot de vaststelling dat het in de gegeven omstandigheden niet mogelijk was de Happart-kwestie met een wetsontwerp te regelen. In de vroege ochtend van 25 mei raakten zij het wel eens over een (aangepaste) « uitkleedregeling » waarvan in januari al sprake was geweest. Het akkoord werd enkele uren later door de ministerraad goedgekeurd.

De regering kondigde een koninklijk besluit aan « houdende uitvoering van artikel 107 van de Gemeentewet (14) » te nemen, « om een einde

(14) « Bij ontstentenis of verhindering van de burgemeester wordt zijn ambt waargenomen door de eerstgekozen schepen, tenzij de burgemeester zijn bevoegdheid aan een andere schepen heeft opgedragen. (...) »

te maken aan de juridische onzekerheid ontstaan door de opeenvolgende vernietigingen en herverkiezingen in een zelfde functie ». Dat KB zou bepalen dat « iemand wiens benoeming als burgemeester is vernietigd door een arrest van de Raad van State, vóór de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen in geval van toepassing van artikel 107 van de Gemeentewet » de gemeenteraad niet kan voorzitten, de politietaken niet kan uitoefenen, geen ambtenaar van de burgerlijke stand kan zijn en de akten en stukken met betrekking tot die functies niet kan ondertekenen. De « herhaalde miskennis » van het besluit zou als een « grove nalatigheid » in de zin van artikel 56 van de Gemeentewet worden beschouwd. Het KB zou maar van kracht zijn tot 1 januari 1989 « indien het niet bij wet vóór deze datum wordt bevestigd ».

Het compromis hield voorts in, dat de kwestie van het taalgebruik in de faciliteitengemeenten zou doorgespeeld worden naar de (inmiddels opgerichte) parlementaire commissie voor de communautaire dialoog « ten einde tot een duurzame oplossing te komen ». De minister van Binnenlandse Zaken zou twee bemiddelaars aanwijzen om oplossingen voor een « lokale pacificatie » in Voeren te zoeken.

De regering vroeg de meerderheid « zich ertoe te verbinden om tot aan het einde van de legislatuur geen enkel parlementair of ander initiatief te nemen of te steunen dat ertoe strekt de voorlopige toestand te wijzigen en zich er bovendien toe te verbinden haar vertrouwen in de regering te hernieuwen telkenmale zij het omtrent de uitvoering van dit akkoord zal vragen ».

Het akkoord lokte heel wat reacties uit. De oppositie verweet de regering zich « volmachten » toe te kennen om alle communautaire dossiers zonder inbreng van het Parlement te regelen. Juristen wezen op de onwettelijkheid van de regeling: een koninklijk besluit als het uitkleedbesluit kan de Gemeentewet niet beperken en aanvullen, zoals gebeurt. Het besluit zou ook in strijd zijn met de taalwetgeving, aangezien het zou toestaan dat een burgemeester die niet aan de taalvereisten voldoet bepaalde burgemeestersfuncties wel als eerste-schepen kan uitoefenen.

Bij de meerderheid noemde CVP-fractie leider Van den Brande het akkoord een stap in de goede richting, maar hij zei te weigeren zijn fractie voor de toekomst te verbinden.

Terwijl de liberale regeringspartijen met het akkoord instemden, stelde de PSC twee voorwaarden: het KB mag maar van kracht zijn tot 1 januari 1988 (i.p.v. 1989); vóór de vakantie moet de regering een wetsontwerp indienen dat het statuut van de mandatarissen in de faciliteitengemeenten regelt en het Parlement moet dat ontwerp vóór het einde van het jaar goedkeuren. De PRL reageerde onstemd en sprak van

een conflict binnen de PSC tussen de groep rond voorzitter Deprez (met vice-premier Maystadt) en minister Joseph Michel.

Nog steeds op 25 mei kwam 's avonds de ministerraad bijeen om een antwoord te zoeken op de PSC-vragen, maar er werd geen oplossing gevonden. 's Anderendaags raakten de topministers het er wel over eens het oorspronkelijke compromis bij te stellen. Aan de parlementsfracties van de meerderheid zou uitdrukkelijk worden gevraagd vóór 1 maart 1988 een gemeenschappelijk wetsvoorstel in te dienen dat de problematiek van de faciliteitengemeenten zou regelen en het uitkleedbesluit zou nog vóór het parlementair reces worden bekrachtigd voor de periode tot 31 juli 1988 (voor de periode nadien en tot 31 december 1988 zou er een tweede bekrachtiging volgen).

Met deze wijzigingen nam de PSC echter geen vrede. De partij bleef aandringen op een regeringsontwerp en vroeg dat het uitkleedbesluit als amendement op het wetsontwerp ter bekrachtiging van de bijzondere-machtenbesluiten zou worden ingediend.

In de vroege ochtend van 27 mei raakte de regering het eens over een definitieve tekst. De tekst van het akkoord luidt als volgt :

« Gelet op het arrest van de Raad van State van 30 september 1986, nr. 26.943, tot vernietiging van het KB van 4 februari 1983 waarbij José Happart wordt benoemd tot burgemeester van Voeren, evenals van zijn eedaflegging van 30 december 1983 ;

Gelet op de huidige onmogelijkheid om een andere burgemeester te benoemen ;

Gelet op de afwezigheid van een akkoord ten gronde evenals op de onmogelijkheid voor een alternatieve meerderheid om tot zulk akkoord te komen, daar iedereen verder gaat met het bevestigen van zijn basisstellingen in nauwe samenhang met de perspectieven van hervormingen van de Staat ;

Gelet op de noodzaak om het beleid van de regering verder te zetten, in het bijzonder het economisch, sociaal en financieel beleid, en om derhalve een duurzame *modus vivendi* te vinden tot aan het einde van de legislatuur ;

Stelt de regering voor :

1. De problematiek van de gemeenten met bijzonder taalstatuut toe te vertrouwen aan de gemengde parlementaire commissie, ten einde tot een duurzame oplossing te komen ; de regering is bereid om in deze commissie een actieve rol te spelen ; zij suggereert aan de parlementaire groepen van de meerderheid om, in het licht van de werkzaamheden van de commissie, de nuttige initiatieven te nemen om één of meer gemeen-

schappelijke wetsvoorstellen in te dienen die de problematiek regelen voor de periode na 1 januari 1989.

2. Intussen, ten voorlopige titel, de volgende maatregelen te nemen :

a) Het nemen van een koninklijk besluit houdende uitvoering van artikel 107 van de Gemeentewet, om alzo toe te laten een einde te stellen aan de juridische onzekerheid ontstaan door de opeenvolgende vernietigingen en herverkiezingen in een zelfde functie.

b) Mits toevoeging van een nieuwe bepaling luidend als volgt : « Dit artikel heft het koninklijk besluit houdende uitvoering van artikel 107 van de Gemeentewet op en zal ophouden van kracht te zijn op 15 oktober 1988, behalve indien de Koning anders beslist bij een in ministerraad overlegd besluit », zullen de bepalingen van het koninklijk besluit worden opgenomen in een ontwerp in de vorm van een amendement van de regering bij het ontwerp van wet tot bekrachtiging van de koninklijke besluiten vastgesteld ter uitvoering van artikel 1 van de wet van 27 maart 1986 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning, en zullen ze worden aangenomen vóór 30 juni 1987. Dit amendement zal voor dringend advies aan de Raad van State worden gezonden.

c) De aanwijzing door de minister van Binnenlandse Zaken van twee bemiddelaars die gelast zijn met het zoeken naar oplossingen voor een lokale pacificatie en het bekomen van de noodzakelijke medewerking van de nationale, gewestelijke en provinciale overheden, met uitsluiting nochtans van de herziening van het administratief en taalkundig statuut van Voeren.

De regering zal dan ook alles in het werk stellen om de eerbied van de hierboven bedoelde voorlopige toestand te waarborgen. Zij vraagt haar meerderheid zich ertoe te verbinden om tot aan het einde van de legislatuur geen enkel initiatief, parlementair of ander, te nemen of te steunen dat ertoe strekt deze voorlopige toestand te wijzigen en zich er bovendien toe te verbinden haar vertrouwen in de regering te hernieuwen telkenmale zij het omtrent de uitvoering van dit akkoord zal vragen. »

Het koninklijk besluit houdende uitvoering van artikel 107 van de Gemeentewet waarvan sprake luidt als volgt :

«[...]

Artikel 1. — Iemand wiens benoeming als burgemeester is vernietigd door een arrest van de Raad van State, kan vóór de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen in geval van toepassing van artikel 107 van de Gemeentewet niet de volgende functies uitoefenen :

a) de gemeenteraad voorzitten en de prerogatieven uitoefenen die inherent zijn aan dit voorzitterschap ;

b) de politietaken uitoefenen voorzien door de Gemeentewet ;

c) de bediening van ambtenaar van de burgerlijke stand vervullen overeenkomstig artikel 93 van de Gemeentewet ;

d) de in artikel 101 van de Gemeentewet voorziene akten en stukken ondertekenen met betrekking tot de functies opgenomen onder de punten a, b en c hierboven.

Artikel 2. — In geval van toepassing van artikel 1 van dit besluit worden de functies opgesomd in artikel 1 uitgeoefend door een schepen of een gemeenteraadslid in de volgorde voorzien in artikel 107 van de Gemeentewet.

Artikel 3. — De herhaalde miskennen van artikel 1 van dit besluit wordt beschouwd als « grove nalatigheid » in de zin van artikel 56 van de Gemeentewet.

Artikel 4. — Dit besluit treedt in werking de dag van zijn bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad* en houdt op van kracht te zijn op 1 januari 1989 indien het niet bij wet vóór deze datum wordt bevestigd.

[...] ».

D. DE RAAD VAN STATE VERWERPT DE UITKLEEDREGELING.

In een gesprek met *La Libre Belgique* (30-31 mei) noemde minister Michel van Binnenlandse Zaken het akkoord « du béton ». Hij zei dat men dicht bij een kabinetscrisis was geweest en dat hij, op vraag van de eerste-minister, twee dagen lang met een ontbindingsbesluit van de Kamers op zak had gelopen.

De Vlaamse socialisten zeiden op 4 juni dat zij vernomen hadden dat de Koning een ongedateerd ontbindingsbesluit voor alleen maar de Kamer had ondertekend. Zij beschuldigden het Paleis ervan mee te doen « aan de spelletjes van Martens ». Premier Martens bevestigde dat er een ontbindingsbesluit klaar was, maar hij ontkende dat het al ondertekend was.

Op 15 juni raakte het advies van de Raad van State van 10 juni over de uitkleedregeling bekend. Niet onbelangrijk was dat het advies was uitgebracht door de verenigde kamers — Nederlands- en Franstaligen — van de Afdeling Wetgeving van de Raad.

Vooreerst verwierp de Raad van State het voornemen van de regering de regeling in de vorm van een amendement te laten opnemen in de wet ter bekrachtiging van de wetsbesluiten. De Raad van State stelde dat er

geen enkele band bestaat tussen het ontworpen artikel en de overige bepalingen van het wetsontwerp, noch wat het onderwerp noch wat de procedure betreft. Door de uitkleedregeling op te nemen in de bekrachtigingswet, zou het vrije stemgedrag van de parlementsleden beperkt worden, wat strijdig is met artikel 26 van de Grondwet.

Meer ten gronde merkte de Raad van State op, dat de vernietigings-arresten gezag van gewijsde *erga omnes* hebben, niet alleen wat het *dictum* betreft maar ook voor de « met dat *dictum* onlosmakelijk verbonden motieven ».

Het arrest van 30 september 1986 doelde weliswaar niet uitdrukkelijk op het geval dat de functies van burgemeester worden uitgeoefend door de eerste-schepen (art. 107 Gemeentewet). « Toch mag daaruit worden afgeleid dat degene die de functies van burgemeester niet kan uitoefenen wegens zijn onvermogen de bij de wet opgelegde bestuurstaal te gebruiken, die functie evenmin op indirecte wijze zou kunnen uitoefenen als eerste-schepen », zo stond in het advies.

Voorts stelde de Raad dat de ontworpen regeling neerkomt — zij het voor maar één gemeente en voor een beperkte tijd — op een belangrijke impliciete wijziging van de taalwetgeving in bestuurszaken, omdat Happart een aantal functies zou behouden waarvoor de kennis van de taal van het gebied verplicht is.

De Raad van State zei dat de wetgever de taalwet wel kan wijzigen, maar dat hij niettemin moet oordelen of het regeringsontwerp verenigbaar is met de Grondwet.

Nog op 15 juni besliste de regeringstop aan de Raad van State bijkomende uitleg te vragen. Met name wilde de regering weten wat de juiste draagwijdte was van de formule « *toch mag worden afgeleid* ». In de tweede plaats vroeg de regering of, zonder uitkleedregeling, het arrest van 30 september 1986 betekent dat Happart evenmin eerste-schepen kan zijn. Het was vooral de PSC die op verduidelijking had aangestuurd. Het standpunt van de Raad van State was immers politiek erg belangrijk omdat — zo raakte op 16 juni bekend — er eind mei, toen de regering de uitkleedregeling op papier zette, tussen de topministers was afgesproken de regeling te laten vallen als de Raad van State zou stellen dat het vernietigingsarrest van 30 september 1986 impliceert dat Happart ook geen eerste-schepen kan zijn.

Het aanvullende advies van de Raad van State werd op 17 juni verstrekt. De verenigde kamers van de Afdeling Wetgeving zegden dat in de uitdrukking « *toch mag worden afgeleid* », de afleiding « de slotsom is van een juridische redenering en niets uitstaande heeft met enig opportunistoordeel, dat trouwens buiten de bevoegdheid van de Raad van State zou vallen ». Uit het eerste antwoord volgde volgens de Raad

dat het antwoord op de tweede vraag bevestigend is, m.a.w. dat Happart evenmin eerste-schepen kan zijn.

Na de vergadering van de ministerraad van 3 juli deelde minister Michel van Binnenlandse Zaken mee, dat de regering, via de gouverneur van Limburg, de twee adviezen van de Raad van State zou betekenen aan de gemeenteraad van Voeren en aan José Happart, en de raad en Happart zou verzoeken de besluiten van de adviezen na te leven. De akten die Happart als waarnemend burgemeester zou stellen « zullen vernietigd moeten worden », zo zei Michel. Happart kreeg op 8 juli een brief in die zin van de Limburgse gouverneur.

De ministerraad besliste tevens het uitkleed-KB (dat niet in het *Belgisch Staatsblad* was verschenen) in te trekken en over dat onderwerp geen wetsontwerp in te dienen.

In de mededeling van Michel stond voorts dat de problematiek van de faciliteitengemeenten zou worden toevertrouwd aan de parlementaire commissie voor de communautaire dialoog « ten einde tot een duurzame oplossing via wetgevende weg te komen ». Michel kondigde aan een actieve rol te zullen spelen in de commissie om tot een consensus te komen tussen de parlementaire groepen van de meerderheid, aan wie gevraagd werd « de nuttige initiatieven te nemen om één of meer gemeenschappelijke wetsvoorstellen in te dienen die de problematiek regelen voor de periode na 1 januari 1989 ». Ten slotte werd bevestigd dat er twee Voer-bemiddelaars zouden worden aangeduid, wier namen later zouden worden bekendgemaakt.

Op 9 juli schorste gouverneur Vandermeulen de herverkiezing van Happart van 14 mei tot eerste-schepen van Voeren « in afwachting van het standpunt dat de gemeenteraad van Voeren zal innemen over de recente adviezen van de Raad van State ». Kort daarop besliste de Bestendige Deputatie een tweede en laatste waarschuwing te sturen aan Happart in het kader van artikel 88 van de Gemeentewet (sturen van een bijzonder commissaris).

Minister Michel gaf de gouverneur echter meteen de opdracht bij de Koning beroep aan te tekenen tegen de beslissing van de Deputatie. Dat beroep schortte de uitvoering van de beslissing dertig dagen op (15). Op 8 augustus vernietigde de Koning, op voorstel van Michel, de beslissing van de Deputatie.

(15) Verscheidene Vlaamse juristen wezen er op dat, krachtens artikel 7 van de bijzondere wet op de staatshervorming van 1980, het administratieve toezicht op de provincie Limburg uitsluitend bij de Vlaamse regering berust, ook al gaat het om een conflict in verband met een taalgrensgemeente (waarover de nationale regering de voogdij uitoefent). Vandermeulen zou luidens die stelling beroep dienen aan te tekenen bij de Vlaamse regering.

In een radio- en televisierede ter gelegenheid van de nationale feestdag, riep Koning Boudewijn op 20 juli op tot communautaire verdraagzaamheid. Zonder het geschil met name te noemen, verwees hij naar de Happart-kwestie die hem « heeft bedroefd en verontrust ».

Op 29 juli verkoos de Voerense gemeenteraad Happart opnieuw tot eerste-schepen. Daarmee legde de raad het verzoek van de regering de adviezen te eerbiedigen naast zich neer. Happart dreigde ermee alleen akten die op Vlamingen betrekking hebben zelf te behandelen, zodat alleen Vlamingen door de vernietiging van zijn bestuursdaden zouden worden getroffen.

III. Het zomerconclaaf.

A. VIER DOSSIERS OP DE ONDERHANDELINGSTAFEL.

Tijdens de Kamerzitting van 13 mei, waar hij een wetsontwerp aankondigde om de talenkennis van politieke mandatarissen in de faciliteiten-gemeenten te regelen, zei eerste-minister Martens dat nog vier andere dossiers vóór het zomerreces hun beslag dienden te krijgen : de begroting voor 1988, de belastinghervorming, het statuut van de overheidsbedrijven en de werkgelegenheid.

Twee van die dossiers, de belastingen en de overheidsbedrijven, zorgden al enige tijd voor (ideologische) spanningen binnen de meerderheid. Ook over de begroting voor 1988 hadden « proefballonnetjes » al woord en wederwoord uitgelokt.

Over het fiscale beleid vermeldde het regeerakkoord van 29 november 1985 dat « noch de fiscale, noch de parafiscale druk onder deze legislatuur [zullen] worden verhoogd. Evenmin zullen nieuwe overheidsheffingen worden ingevoerd of bestaande verhoogd. Integendeel zal het meerjarenplan tot vermindering van de belastingen, zoals voorzien in de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen (16), worden uitgevoerd. De regering zal haar inspanningen verderzetten om de fiscaliteit te harmoniseren en te vereenvoudigen. Daartoe zal een Koninklijke Commissaris benoemd worden die, vóór 1 januari 1987, aan de minister van Financiën voorstellen zal moeten doen ».

In uitvoering van dat akkoord richtte minister Eyskens van Financiën bij KB van 21 januari 1986 een *Koninklijke Commissie tot harmonisering en vereenvoudiging van de belastingen* op. De Commissie telde vier

(16) M. DEWEEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1985. In : *Repubblica*, 1986, nr. 3, blz. 378-379.

leden : Thomas Delahaye, Robert Maldague, Frans Vanistendael en Eric van Weddingen, die elk aanleunden bij een van de meerderheidspartijen. Haar eindverslag diende op 31 december 1986 af te zijn, maar zou tot half februari 1987 op zich laten wachten. Bij KB van 23 februari 1987 werd de opdracht van de Commissie verlengd tot 20 januari 1988.

De krachtlijnen van het rapport lekten op 6 februari 1987 uit in *De Standaard*. Het rapport werd op 11 februari officieel aan de minister van Financiën overhandigd.

De Koninklijke Commissie stelde voor het aantal belastingtarieven van veertien tot vier te verminderen : een aanslagvoet van 30 % op de inkomens tot 300.000 F, van 40 % voor de inkomens tussen 300.000 en 750.000 F, van 50 % op de inkomens van 750.000 tot 1,5 miljoen F en van 60 % op de inkomens boven 1,5 miljoen F.

De belasting op het totale inkomen zou n'et meer dan 50 % mogen bedragen. De Commissie stelde een onbeperkte decumulatie van de inkomsten van man en vrouw voor, en voor de gehuwden die maar over één bedrijfsinkomen beschikken een zgn. splitting van 70/30. Het belastingvrije minimum zou worden verhoogd tot 150.000 F voor alleenstaanden en tot 225.000 F voor gezinnen (met een verhoging voor kinderen ten laste : telkens 45.000 F voor het eerste en het tweede kind, 112.500 F voor de volgende kinderen).

De vervangingsinkomens dienen volgens de Commissie hetzelfde fiscale statuut te krijgen als de overige bedrijfsinkomsten. De Commissie was voorstander van een globalisering van alle inkomens, ongeacht de oorsprong ervan.

De aftrekmogelijkheden zouden worden beperkt, maar er zou een forfaitaire beleggingsaftrek komen op het netto-belastbaar gezinsinkomen van 50.000 F per belastingplichtige.

In de vennootschapsbelasting zou er één enkele aanslagvoet komen, maar het systeem van het belastingkrediet zou worden verfiijnd om te vermijden dat een zelfde inkomen tweemaal wordt belast.

Tenslotte stelde de Koninklijke Commissie voor bepaalde accijnzen (alcohol, brandstof, tabak) te verhogen en andere accijnzen af te schaffen, en de BTW-tarieven te herstructureren (6, 20 en 25 % in plaats van 6, 17, 20, 25 en 33 %).

De voorgeste¹de hervorming van de personenbelasting zou de inkomsten van de Schatkist met 62 miljard F verminderen (rekening houdend met de uitvoering van de wet van 1 augustus 1985 zou de vermindering in 1990 maar 30 miljard F bedragen). Die minderinkomsten zouden worden gecompenseerd door de meerontvangsten van de vennootschapsbelasting (+ 7 miljard F) en van de indirecte belastingen (+ 35 miljard frank).

Nog vóór de publikatie van het rapport van de Commissie was het debat over de vereenvoudiging en harmonisering van de inkomstenbelasting een discussie over een verlaging van de belastingen geworden.

Minister Verhofstadt van Begroting had die discussie ingeluid, toen hij op het PVV-congres van 12 oktober 1986 uitpakte met een vierpuntenplan voor een belastingverlaging.

In een interview met *La Libre Belgique* (14 januari) kondigde minister Eyskens van Financiën aan dat hij vóór het zomerreces een wetsontwerp over de fiscale hervorming zou indienen. Eyskens toonde zich voorstander over de fiscale hervorming zou indienen. Eyskens toonde zich voorstander van het verminderen van de belastingaftrekken om op die manier 40 tot 50 miljard F vrij te maken om de belastingtarieven te verlagen.

Na de publikatie van het rapport formuleerden zowat alle partijen, ook die van de oppositie, voorstellen voor een belastingverlaging, hoewel perscommentatoren en economen de vraag stelden of een belastingverlaging wel te rijmen viel met het nog steeds hoge begrotingstekort. De PVV sprak zich meteen uit tegen een verhoging van de indirecte belastingen.

Op 9 juni publiceerde *Het Laatste Nieuws* het verder uitgewerkte plan-Verhofstadt (met nog maar drie belastingtarieven : 0, 25 en 40 %), dat de personenbelasting met 102 miljard F zou verlagen. Het kabinet-Eyskens antwoordde dat het plan in 1990 230 miljard F zou kosten. Het CVP-bureau verwierp de « demagogische wijze » waarop Verhofstadt het belastingdossier aanpakte. Eyskens liet elf scenario's uitwerken. Zijn voorkeur ging naar een scenario met drie tarieven (30, 40 en 50 %), dat 102 miljard F zou kosten. Op 17 juni maakte de CVP eigen voorstellen bekend om de fiscaliteit « huwelijks-, gezins- en kindvriendelijk » te maken. De CVP legde veel nadruk op een « dekkingsplan » om de belastingverlaging te compenseren, omdat de verlaging niet mocht wegen op het begrotingstekort.

Over de overheidsbedrijven vermeldde het regeerakkoord : « De financiële inspanning voor overheidstussenkomst in de economische sector zal worden verlicht door het nauwer betrekken van privé-middelen in het kapitaal en de financiering van de gemengde ondernemingen, overheidsbedrijven en -instellingen. Te dien einde zullen, naargelang het geval, de statuten van deze ondernemingen gewijzigd worden ». Voorts stond in het regeerakkoord dat « er zal worden onderzocht in welke mate sommige activa van de overheidsbedrijven kunnen worden te gelde gemaakt ». Voorts was er sprake van het systematisch sluiten van beheersovereenkomsten tussen de Staat en de overheidsbedrijven, om het o.m. mogelijk te maken « een grotere beheersautonomie aan de overheidsbedrijven te garanderen. Terzelfder tijd zullen de beheersorganen en de leidende ambtenaren van deze bedrijven verantwoordelijk worden gesteld

voor de naleving van de door de overeenkomst voorgeschreven verplichtingen ».

Begin 1986 hadden de ministers Eyskens en Verhofstadt de zgn. werkgroep-Moesen-Vuchelen opgericht, waarin deskundigen van Financiën en Begroting en vertegenwoordigers van de Bank- en de Beurscommissie zitting hadden, om de rationalisering en de privatisering van overheidsbedrijven en gemengde ondernemingen te onderzoeken. Het verslag van de werkgroep raakte begin 1987 bekend (zie met name *De Financieel-Economische Tijd* van 31 januari en 21 februari). De werkgroep zei dat het eventueel privatiseren van overheidsbedrijven niet overhaast maar geleidelijk diende te gebeuren en dat de overheid best een algemeen privatiseringsplan zou opstellen.

Op 11 maart, tijdens het krokusconclaaf (zie hoofdstuk I), lekte een nota uit van minister Verhofstadt, waarin deze voorstelde een wetsbesluit uit te vaardigen met een vijfjarenplan voor de volledige of gedeeltelijke verkoop tegen 1992 van tien overheidsbedrijven, met name de openbare kredietinstellingen NMBK, Landbouwkrediet, Centraal Bureau voor Hypotecair Krediet, ASLK en NMKN, de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM), Sabena, Distrigas, de RTT en de RMT. De operatie zou volgens Verhofstadt 25 miljard F opbrengen.

Geen van de coalitiepartners aanvaardde het voorstel-Verhofstadt. Er werd wel een akkoord bereikt over een tekst waarin de principes van het regeerakkoord werden overgenomen en waarin voorts stond dat een ministeriële werkgroep zich « tegen juni » zou buigen over het dossier, dat een eventuele kapitaalsverhoging van de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM) zou gebeuren via de particuliere sector en dat de Staat (een deel van) zijn aandelen in Distrigas zou te gelde maken (van dat laatste voornemen kwam in 1987 niets in huis).

De nota-Verhofstadt had wel tot gevolg dat het debat over het beheer en het statuut van de overheidsbedrijven een sterkere ideologische kleur kreeg. De PVV, die voorstander was van een overdracht van het beheer en het kapitaal van deze ondernemingen naar particuliere aandeelhouders, stond in dat debat geïsoleerd. Zelfs de Franstalige liberalen liepen niet warm voor zulke « radicale » ingrepen. De christendemocraten legden de klemtoon op de zgn. responsabilisering, d.w.z. aan de overheidsbedrijven een grotere verantwoordelijkheid geven door de beheersautonomie te vergroten.

Terwijl het debat woedde, zocht de zgn. werkgroep-Verplaatse in stilte verder naar een pragmatische regeling. Nog vóór het krokusconclaaf was binnen de werkgroep overeengekomen de Regie van Telegrafie en Telefonie (RTT) om te vormen tot een naamloze vennootschap, waarin de overheid ten minste 51 % van de aandelen zou behouden. De con-

sensus onder de coalitiepartners brak uiteindelijk stuk op de vraag van de PVV die maatregel bij wetsbesluit door te voeren.

Het eerste « privatiseringsdossier » kwam uiteindelijk van minister De Croo van Verkeerswezen. In juli 1986 had hij een wetsbesluit door de ministerraad geloodst, dat het mogelijk maakte de Regie der Luchtwezen (RLW) te ontlasten van een deel van haar wettelijke taken. In uitvoering daarvan kreeg De Croo op 10 juli 1987 toestemming van de ministerraad om de *Brussels Airport Terminal Company* (BATC) op te richten. Die particuliere onderneming zou het luchthavengebouw in Zaventem uitbaten en vernieuwen. De RLW, de eigenaar van het gebouw, zou in de nieuwe onderneming participeren. Later op het jaar, op 4 december, zette de regering definitief het licht op groen voor de oprichting van de BATC. Aandeelhouders werden de RLW (30 %), een aantal institutionele beleggers (30 %), vier holdings (30 %) en de gebruikers van de luchthaven (10 %); de particuliere beleggers vielen, althans voorlopig, uit de boot.

Op 10 april liet minister Verhofstadt van Begroting een eerste « proefballonnetje » over de begroting voor 1988 los. Aan de ministerraad stelde hij voor, de overheidsuitgaven met twee procent te verminderen en de investeringen en het personeelsbestand te bevriezen, ten einde het begrotingstekort al in 1988 terug te dringen tot 7 % van het bruto nationaal produkt (bnp). Volgens het regeerakkoord diende dat cijfer maar in 1989 gehaald te worden. Verhofstadt wees erop dat 1989 een verkiezingsjaar zou zijn, en dat zo'n jaar gewoonlijk een « verloren » begrotingsjaar is.

Het voorstel kreeg meteen tegenwind van PRL-voorzitter Louis Michel, die aan *La Libre Belgique* (30 april) zei dat het begrotingsdoel van Verhofstadt niet realistisch is wegens sociale, industriële en politieke redenen. Later namen ook de twee christendemocratische partijen afstand van het voorstel. Een besluit over de omvang van het begrotingstekort werd niet genomen voor het budgettair overleg begon.

B. DE BESLISSINGEN.

Het zgn. zomerconclaaf begon op vrijdag 17 juli met een inleidende uiteenzetting van de ministers Verhofstadt, Eyskens en Dehaene die elk een nota hadden ingediend over resp. de begroting, de staatsinkomsten en de sociale zekerheid.

Uit de nota-Verhofstadt bleek dat tijdens de zgn. bilaterale contacten al 130 miljard F gevraagde kredieten werden geschrapt en dat de ministers samen 1.909,6 miljard F wilden uitgeven. De ontvangsten werden geraamd op 1.479,2 miljard F. Samen met de Schatkistverrichtingen zou

het begrotingstekort 434,4 miljard F bedragen, of 7,9 % van het bnp. Verhofstadt stelde voor het tekort te beperken tot 7,1 % van het bnp, of 390 miljard F. Dat betekende dat nog 44,4 miljard zou dienen te worden bespaard.

In zijn nota wees Verhofstadt erop dat « een grotere discipline » bij de uitvoering van het Sint-Annaplan het tekort in 1988 « dicht bij de 7 % » gebracht zou hebben. Met name zou minister Dehaene van Sociale Zaken maar 1,6 van de aangekondigde 9,6 miljard F besparingen verwezenlijkt hebben.

De grootste knelpunten bij de bespreking waren de sociale zekerheid, waar de cijfers over de inkomsten en uitgaven van de ministers Dehaene (Sociale Zaken) en Verhofstadt (Begroting) aanvankelijk niet met elkaar overeenstemden, en het onderwijs. In die laatste sector bleven de betwistingen over de uitgaven voor het secundair onderwijs voortduren. De zgn. werkgroep-Rogiers slaagde er niet in duidelijkheid te scheppen over de vraag of de Franstalige onderwijsbegroting voor 1987 al dan niet correct werd uitgevoerd. Ook de ministers konden de knoop niet ontwarren. De kwestie werd uiteindelijk doorverschoven naar de begrotingscontrole die in het voorjaar 1988 zou plaatshebben.

De conclaafwerkzaamheden eindigden op 10 augustus. De resultaten werden nog diezelfde dag door de ministerraad bekrachtigd.

Begroting.

De regering aanvaardde een tekort op de begroting-1988 van 405 miljard F, of 7,4 % van het bnp. Zij ging uit van een reële economische groei van 1,9 % en van een inflatie van 2 %. Om het tekort tot 405 miljard F te beperken, waren er voor 20,9 miljard F bijkomende besparingen nodig en boorde de regering voor 11,3 miljard F nieuwe inkomsten aan.

De bijkomende besparingen werden gezocht :

1. In de sociale sector (9,4 miljard F), waar o.m. volgende maatregelen werden aangekondigd : nieuwe gepensioneerde ambtenaren ontvangen hun pensioen maar op het einde van de maand (550 miljoen F) ; vermindering van de rijkssubsidie aan de Rijksdienst voor Werknemerspensioenen (1 miljard F) ; strengere controle op de personen die deeltijds werken en deeltijds stempelen (650 miljoen F) ; bestrijding van het oneigenlijke gebruik van tewerkstellingsprogramma's (1 miljard F) ; betekening van vooropzeg voortaan door aangetekend schrijven of deurwaardersexploot om antidatering tegen te gaan (920 miljoen) ; conventioneel brugpensioen voortaan op 58 i.p.v. 57 jaar, en verminderde rijkstegemoetkoming (600 miljoen F) ; beperking van de uitgaven

voor klinische biologie (1,2 miljard F) ; vermindering van de rijkstoelage aan het Riziv (2,1 miljard F).

2. Op de rijksschuld, waar door een verbeterd beheer en een herraming van de schuldherschikkingsoperatie van 1986 5,1 miljard F « bespaard » zou worden. De intrestlasten (900 miljoen F) van de Nationale Maatschappij der Waterleidingen zouden samen met de Maatschappij naar de gewesten worden overgeheveld.

3. In de economische cel (1,5 miljard F) door het schrappen van diverse subsidies, o.a. voor de bedeling van AA-melk in de scholen (322 miljoen F).

4. In de administratie, door een wervingsstop (1,6 miljard F).

Voor de nieuwe inkomsten rekende de regering op :

- invoering van een autowegenvignet voor buitenlanders (3,1 miljard F), een beslissing die in het buitenland kwaad bloed zette ;
- verkoop van gouden ecu's in de Verenigde Staten (1 miljard F) ;
- « privatisering » van overheidsbedrijven (7 miljard F).

Nog in verband met de begroting werd beslist de pensioenen van de zelfstandigen die een volledige loopbaan kunnen bewijzen geleidelijk te verhogen, van 16.169 tot 20.896 F in 1992 voor een gezin en van 12.935 tot 15.672 F in 1992 voor een alleenstaande.

Belastingen.

Op het fiscale vlak werkte de regering een vierjarenplan uit, dat de opbrengst van de personenbelasting in het aanslagjaar 1993 (inkomsten van 1992) met bruto 88,7 miljard F zou verminderen. Dat zou gebeuren door :

- decumulatie (afzonderlijke belasting) van de inkomens in tweeverdienersgezinnen en invoering van het gezinsquotiënt (70/30) in éénverdienersgezinnen ;
- geleidelijke vermindering van het aantal aanslagvoeten van veertien tot vijf (25, 30, 40, 45 en 50 %) ;
- verhoging van het belastingvrije inkomen tot 150.000 F voor alleenstaanden en 260.000 F voor gezinnen ;
- verhoging van de aftrek voor gezinslasten.

Om de belastingvermindering te financieren zou de regering drastisch snoeien in de fiscale vrijstellingen, meer bepaald de bedrijfslasten die van het inkomen worden afgetrokken. Zo was er sprake van de invoering van een « franchise » van 3 % op het inkomen van zelfstandigen die

van de bedrijfslasten zou worden afgetrokken. Ook voor de loontrekken die hun werkelijke kosten bewijzen, zou zo'n franchise worden ingevoerd. De forfaitaire aftrek zou verminderen van 125.000 tot 75.000 frank. De aftrek van de kledijkosten zou worden gehalveerd. Voor ondernemingen zou de investeringsaftrek worden afgeschaft.

De regering verwachtte dat met die en soortgelijke maatregelen 44,8 miljard F van de minderinkomsten zouden worden gecompenseerd. Voor de rest rekende zij op terugverdien- en aanbodeconomische effecten.

Overheidsbedrijven.

De hervorming van de overheidsbedrijven waartoe de regering besliste, bevatte drie krachtlijnen :

1. Tussen de Staat en de overheidsbedrijven zullen stelselmatig beheerscontracten worden gesloten, waarin de rechten en de plichten van beide partijen (o.m. de financiële « enveloppe ») zijn opgenomen. Door die overeenkomsten zullen de overheidsbedrijven een grotere bestuursautonomie krijgen.

2. De financiële inspanningen van de overheid zullen worden verminderd door particulier kapitaal aan te trekken.

3. Er zal worden onderzocht in welke mate sommige activa van de overheidsbedrijven kunnen worden te gelde gemaakt.

De « privatisering » zou in de praktijk drie vormen aannemen.

In de wet van 16 maart 1954 over de parastatale instellingen zou een nieuwe categorie « E » worden opgenomen. Met die overheidsbedrijven of parastatale instellingen zouden beheerscontracten worden gesloten. De bedrijven of instellingen kunnen de vorm van een handelsvennootschap krijgen en een beroep doen op particulier kapitaal, met dien verstande dat de overheid een aandeel van meer dan 50 % behoudt. Overheidsbedrijven die in aanmerking komen voor het nieuwe E-statuuut zijn o.m. de Regie der Posterijen, de Regie voor Telegrafie en Telefonie, de Regie voor Maritiem Transport, de Regie der Luchtwegen, het Nationaal Geografisch Instituut, de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen, de Nationale Maatschappij der Buurtspoorwegen en de maatschappijen voor intercommunaal vervoer.

In de tweede plaats zouden een aantal openbare kredietinstellingen (OKI's), met name de ASLK, de Nationale Kas voor Beroepskrediet, het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet, het Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet, het Gemeentekrediet en de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid, en ook de Nationale Investeringsmaatschappij en Sabena eveneens een beroep kunnen doen op particulier kapi-

taal. De OKI's zouden zich onbeperkt kunnen « despecialiseren » en onderworpen worden aan het toezicht van de Bankcommissie.

Ten slotte zou de overheid een deel van de activa van de Regie voor Maritiem Transport, het Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet en Distrigas kunnen verkopen.

Van die maatregelen verwachtte de regering een opbrengst van 7 miljard F in 1988.

Werkgelegenheid.

De beslissingen inzake de werkgelegenheid of « jobcontrole » bleven grotendeels beperkt tot het verlengen, harmoniseren en uitbreiden van bestaande maatregelen die tot doel hebben de tewerkstelling te bevorderen door de sociale-zekerheidsbijdragen te verlagen. Zo werd de Maribel-operatie (de forfaitaire vermindering van werkgeversbijdrage voor arbeiders die, althans bij de invoering van de operatie in 1981, gecompenseerd werd door een BTW-verhoging) uitgebreid tot de arbeid(st)ers in de gezins- en bejaardenhulp en in de horeca-sector.

De vertrekpremie voor langdurig werklozen uit niet-EG-landen die naar hun land terugkeren, zou worden verdubbeld.

Door de latere kabinetscrisis zouden de meeste beslissingen van het zomerclonclaf, althans in 1987, niet worden uitgevoerd.

IV. Regeringscrisis.

A. VOEREN, ABORTUSKWESTIE EN ZIEKENFONDSAFFAIRE.

Nog tijdens het parlementair reces werd het klimaat in de meerderheidsrijen vertroebeld door verklaringen over Voeren, door meningsverschillen over de abortuskwestie en door onthullingen over financiële onregelmatigheden bij de ziekenfondsen.

Een interview met CVP-Kamerlid Eric van Rompuy en zijn broer Herman, de directeur van de christendemocratische studiedienst Cepass, in het weekblad *Knack* (29 juli), waarin zowat het hele regeringsbeleid op de korrel werd genomen, veroorzaakte opschudding in het politieke milieu, niet het minst bij de CVP zelf. In dat interview zei Eric van Rompuy onder meer: « Als Happart in oktober, bij de aanvang van het nieuwe parlementaire jaar, niet is afgezet op basis van artikel 56 (van de Gemeentewet), dan is een regeringscrisis onvermijdelijk ».

Gelijkaardige taal werd gesproken door CVP-Kamerlid Herman Suykerbuyk, die tegenover *Gazet van Antwerpen* (15 september) verklaarde dat de zaak-Happart vóór de heropening van het parlementaire jaar haar

beslag diende te krijgen. Als er tegen dan geen duidelijkheid was, zouden « een dozijn CVP-Kamerleden » hun vertrouwen in de regering weigeren.

Het CVP-partijbestuur, dat op 16 september bijeenkwam, zei in een mededeling dat « de kwestie Voeren een struikelblok (vormt) voor de normale werking van onze democratische instellingen. Ook om die reden eist de CVP dat de regering thans op kordate wijze de ondubbelzinnige arresten en adviezen van de Raad van State toepast. Er moet zonder verder dralen een eindpunt worden geplaatst achter dit aanslepend schandaal dat onze rechtspraak in opspraak brengt ».

Diezelfde dag kwamen het hoofdbestuur (*comité directeur*), de parlementsfracties en de arrondissementele voorzitters van de PSC bijeen. Zij kantten zich andermaal tegen het sturen van een commissaris naar Voeren (art. 88 van de Gemeentewet) en tegen de afzetting van José Happart als schepen wegens « kennelijk wangedrag of grove nalatigheid » (art. 56 van de Gemeentewet).

Op 20 september kondigde eerste-minister Martens tijdens een uitzending op de RTL-televisie aan, dat de regering vóór het begin van het parlementaire jaar een Voer-initiatief zou nemen.

Op 23 september, op het einde van een tweedaags beraad in Oostduinkerke, zei de CVP-Kamerfractie dat niet « een dozijn » maar alle Kamerleden, inclusief premier Martens, van oordeel waren dat de regering de Happart-kwestie « kordaat en ondubbelzinnig » diende te regelen. De fractie zei erop te staan dat het arrest van de Raad van State op het terrein werd uitgevoerd. « Wij hebben in deze zaak veel geduld gehad. Wij zijn aan het einde van de bobijn. De zaak moet nu haar beslag krijgen in de regering. Als men daar geen consensus kan bereiken over een voorstel van de premier, moeten diegenen die het niet eens zijn de conclusies trekken », zei fractieleider Luc Van den Brande.

's Anderendaags drong ook de PVV-Kamerfractie aan op een snelle oplossing van de Voer-kwestie, « die een hypotheek dreigt te leggen op het regeringswerk ».

Nog op 24 september weigerde minister Michel van Binnenlandse Zaken te antwoorden namens de afwezige premier Martens op een Voer-interpellatie die Johan Sauwens (VU) in de Kamercommissie voor de Binnenlandse Zaken zou houden. De interpellatie werd uitgesteld tot 7 oktober.

Vóór die datum zorgde het « abortusvoorstel » dat de Senatoren Lucienne Herman-Michielsens (PVV) en Roger Lallemand (PS) in maart 1986 hadden ingediend voor bijkomende spanningen in de meerderheid. Het wetsvoorstel bepaalde dat vrijwillige zwangerschapsafbreking in bepaalde gevallen niet langer strafbaar zou zijn, met name indien de zwangere vrouw in een noodsituatie verkeert en de arts uitdrukkelijk

verzoekt de zwangerschap af te breken, en de zwangerschapsafbreking plaatsheeft vóór de vijftiende week na de bevruchting. Na de vijftiende week zou de zwangerschapsafbreking niet strafbaar zijn als er een ernstig gevaar bestaat voor de fysieke of psychische gezondheid van de moeder of als vaststaat dat het kind dat zal worden geboren, zal lijden aan een uiterst zware kwaal die als ongeneeslijk wordt erkend op het ogenblik van de diagnose. Het voorstel was mede ondertekend door Senatoren van de PRL, de SP, Agalev, Ecolo, het FDF en Paks. Al na de indiening had de CVP haar ongenoegen over het voorstel laten blijken.

Volgens persberichten vroeg op 26 maart 1987 een delegatie van de CVP-fracties van Kamer en Senaat aan premier Martens een initiatief te nemen om te beletten dat een wisselmeerderheid in de Senaatscommissies voor Volksgezondheid en Justitie het voorstel zou goedkeuren. Premier Martens en CVP-Senaatsfractie leider Bob Gijs ontkenden die versie. Volgens Gijs hadden de fracties de premier er alleen op gewezen dat er spanningen groeiden in de meerderheidsfracties rond verschillende ontwerpen en voorstellen.

Na de afwijzende reacties van andere partijen op die demarche, kondigden de Vlaamse christendemocraten aan (30 maart) dat zij « het nefaste voorstel met alle parlementaire middelen zullen bestrijden, maar dat zij het regeerakkoord zullen eerbiedigen ». Luidens het regeerakkoord « is het de taak van het Parlement een eventuele wijziging te behandelen van de artikels 348 tot 353 van het Strafwetboek (over de bestraffing van zwangerschapsafbreking), met eerbiediging van de gewetensvrijheid van eenieder ».

Op 8 april zei premier Martens, in antwoord op een interpellatie in de Senaat, dat ook inzake een eventuele wijziging van de abortuswetgeving het regeerakkoord van kracht blijft.

CVP-voorzitter Swaelen noemde het « abortusvoorstel » op 23 april in een « politieke tribune » op de BRT-radio « een onvriendelijke daad vanwege een coalitiepartner ».

Op 3 juni amendeerden de indieners van het « abortusvoorstel » hun tekst, om tegemoet te komen aan de bezwaren die ook leefden bij de PSC en bij Agalev. Zo werd de bepaling « vijftiende week » vervangen door « twaalfde week ». De CVP reageerde afwijzend. Vóór het reces zou niet meer over het voorstel worden gestemd.

Op het einde van hun « fractiedagen » (3 oktober) noemden de CVP-Senatoren het voorstel nog eens « onaanvaardbaar en niet amendeerbaar, niet het minst omdat het abortus op eenvoudige aanvraag mogelijk maakt ». Zij drukten er hun ongenoegen over uit dat een « fractievoorzitter uit de meerderheid (Lucienne Herman-Michielsens) een

wetsvoorstel heeft ingediend dat duidelijk onaanvaardbaar is voor de belangrijkste coalitiepartner en op die manier de verstandhouding tussen de meerderheidsfracties kan schaden en het voortbestaan van de regering in het gevaar brengen ».

Op 5 oktober waarschuwde Bob Gijs nogmaals voor de politieke gevolgen van de goedkeuring door een wisselmeerderheid van het voorstel in de Senaatscommissies. De stemming daarover, die op 7 oktober zou plaatshebben, werd echter verdaagd.

Dat er in het politieke milieu sprake was van een dreigende kabinet-crisis, vervroegde verkiezingen en een coalitiewissel, hield ook verband met het ziekenfonds-dossier.

Op 7 september meldde *De Standaard* dat een gerechtelijk vooronderzoek onregelmatigheden bij de ziekenfondsen aan het licht had gebracht. Het onderzoek was in 1983 ingesteld, na een klacht van artsleider Wynen tegen de ziekenfondsen wegens het onwettig overhevelen van geld van de ziekteverzekering naar « zwarte kassen », het vervalsen van de boekhouding en het verrichten van ongeoorloofde beleggingen.

Uit het vooronderzoek, waar ook het Hoog Comité van Toezicht bij betrokken was, bleek dat via verschillende technieken geld van de verplichte ziekteverzekering was overgeheveld naar « niet erkende kassen » en vzw's. De ziekenfondsen wezen de aantijgingen van de hand, al erkende de voorzitter van de socialistische landsbond, Willy Claes, tevens een toppoliticus van de SP, dat er in het verleden onregelmatigheden werden begaan. Minister Dehaene van Sociale Zaken kondigde een wijziging van de ziekenfondswetgeving aan.

In verband met de zaak was er sprake van dat Franstalige ziekenfondsverantwoordelijken die bindingen hebben met de PSC zouden aansturen op een coalitiewissel, met de bedoeling dat onder een nieuwe christendemocratisch-socialistische regering de ziekenfondsen niet zouden hoeven te vrezen voor initiatieven die hun financiële armslag beknotten.

Al op 25 september had de pers gewag gemaakt van een stormachtig telefoongesprek tussen PSC-voorzitter Deprez en zijn PRL-collega Louis Michel, waarin eerstgenoemde zou gezegd hebben dat het voortzetten van de coalitie geen zin meer had. Een woordvoerder van de PSC ontkende dat en verwees naar vroegere verklaringen van Deprez dat « ik niet de voorzitter van de partnerruil wil zijn ».

Dat CVP-voorzitter Swaelen in een interview met *De Standaard* (2 oktober) had gezegd dat, als het electoralisme onhoudbaar zou worden, de parlementsverkiezingen (van 1989) zouden kunnen samenvallen met de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1988, droeg er mede toe bij dat de politieke rentree in een zenuwachtig klimaat plaats had.

B. MARTENS VI NEEMT ONTSLAG.

In antwoord op de (uitgestelde) interpellatie van Johan Sauwens (VU) bevestigde eerste-minister Martens op 7 oktober in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken, dat de regering een nieuw initiatief inzake Voeren voorbereidde, omdat José Happart zich niet neerlegde bij de adviezen van de Raad van State.

Nadat de regeringstop zich op 11 oktober een eerste keer over het dossier had gebogen, begon in de avond van 14 oktober de « vergadering van de laatste kans ». 's Anderendaags zou in de Kamer worden gestemd over een Voer-motie die vóór het reces was ingediend en verstreek het « ultimatum » van de CVP-fractie.

De bijeenkomst op het Stuyvenbergkasteel, die tot half zes in de ochtend duurde, eindigde zonder resultaat. De PSC verzette zich tegen een compromis waaraan de ministers Dehaene en Gol hadden gewerkt en dat de andere partijen wel aanvaardden.

Dat compromis hield vooreerst een wetsontwerp over de taalkennis van mandatarissen in de faciliteitengemeenten in. Het wetsontwerp zou bepalen dat ieder openbaar mandataris van zo'n gemeente de taal moet kennen van het taalgebied waarin de gemeente gelegen is.

Voor *gemeenteraadsleden* zou het ontwerp ervan uitgaan, dat er door hun verkiezing bij algemeen stemrecht een onweerlegbaar vermoeden bestaat dat zij de taal van het gebied kennen. Dat vermoeden kan nooit worden weerlegd. Er kan dus nooit sprake zijn van een taalproef of een taalexamen voor raadsleden.

Voor *schepenen en burgemeesters* bestaat er door hun verkiezing resp. benoeming eveneens een vermoeden dat zij de taal van het gebied kennen. Indien zij gedurende ten minste drie jaar ononderbroken het ambt hebben uitgeoefend, is dat vermoeden onweerlegbaar. Er zou met andere woorden een soort taalamnestie komen voor de schepenen en burgemeesters in de rand- en taalgrensgemeenten tegen wie sinds de verkiezingen van 1982 geen klacht was ingediend wegens onvoldoende taalkennis.

In de andere gevallen — en dus ook voor de nieuw gekozen schepenen en nieuw benoemde burgemeesters — zou het vermoeden van taalkennis kunnen worden weerlegd op verzoek van een gemeenteraadslid. Dat moet het bewijs van ernstige aanwijzingen brengen, die kunnen aantonen dat de mandataris niet de vereiste taalkennis heeft (een rechterlijke beslissing, de bekentenis van de mandataris, de wijze waarop hij zijn ambt uitoefent). Klachten moeten binnen de zes maanden worden ingediend bij de Raad van State, die binnen de zestig dagen uitspraak doet.

Als de Raad beslist dat het vermoeden is weerlegd, vermeldt hij in zijn arrest dat de schepen geen enkele bevoegdheid meer mag uitoefenen

als individuele bestuursautoriteit tot na de volgende gemeenteraadsverkiezingen. Als de Raad beslist dat het vermoeden van taalkennis is weerlegd voor een burgemeester, dan vernietigt hij diens benoeming. Als het arrest van de Raad van State betrekking heeft op een waarnemend burgemeester, dan wordt het ambt van burgemeester waargenomen door een andere schepen of een ander gemeenteraadslid, in toepassing van artikel 107 van de Gemeentewet. Een burgemeester wiens benoeming volgens deze procedure wordt vernietigd, kan niet opnieuw tot burgemeester worden benoemd, noch het ambt van burgemeester waarnemen tot na de volgende verkiezingen.

Het wetsontwerp zou een gelijkaardige regeling bevatten voor de leden en de voorzitter van een OCMW-raad in een faciliteitengemeente.

De uitspraken van de Raad van State zouden worden gedaan door eentalige kamers, maar de klacht zou vooraf onderzocht worden door twee tweetalige auditeurs, ieder van een verschillende taalrol. Hun advies is niet bindend ; zij kunnen zelf elk een afzonderlijk advies uitbrengen.

Het compromis hield voorts in dat de regering drie omzendbrieven zou versturen naar resp. :

- alle provinciegouverneurs, waarin zou staan dat ingevolge de jurisprudentie van de Raad van State een burgemeester wiens benoeming werd vernietigd ook geen waarnemend burgemeester kan zijn ;
- de gouverneur van Limburg, met de vraag er het schepencollege van Voeren van te verwittigen dat de burgemeestersfunctie in die gemeente moet worden waargenomen door schepen Lang, op straffe van ontslag ;
- José Happart, met de vraag zich binnen de 48 uur neer te leggen bij de aanwijzing van Lang. In geval van een negatief of ontwijkend antwoord zou de gouverneur Happart voor maximum drie maanden schorsen.

De PSC verwierp twee punten van het compromis. De partij eiste dat tweetalige kamers van de Raad van State uitspraak zouden doen over de taalkennis van mandatarissen in de faciliteitengemeenten. Zij verwierp ook elke sanctie tegen Happart zolang het wetsontwerp niet in het Parlement zou zijn goedgekeurd.

In politieke kringen overheerste de mening dat een harde kern in de PSC, aangevoerd door voorzitter Deprez en vice-premier Maystadt, doelbewust op een regeringscrisis aanstuurde.

Enkele uren na het afspringen van het Stuyvenberg-overleg kwam de ministerraad bijeen. Omstreeks elf uur bracht premier Martens verslag uit bij de Koning. Kwart over twaalf deelde het Paleis mee, dat de

premier het ontslag van de regering had aangeboden en dat de Koning zijn beslissing in beraad hield. Kamer en Senaat schortten na de middag op verzoek van de regering hun werkzaamheden op.

Terwijl de Koning de gebruikelijke raadplegingen hield, trachtten topfiguren uit de regering en de meerderheidspartijen via discrete contacten een uitweg uit de crisis te zoeken. Pogingen om het oorspronkelijke compromis bij te sturen botsten op hardnekkige tegenstand van de PSC.

Op maandag 19 oktober bracht premier Martens opnieuw verslag uit bij de Koning. Kwart voor elf deelde het Paleis mee dat « de Koning het ontslag van de regering (heeft) aanvaard en de regering belast met het afhandelen van de lopende zaken. De Koning heeft de heer Martens verzocht een nieuwe regering te vormen, die ermee belast is een ontwerp van verklaring tot herziening van de Grondwet voor de Kamers te verdedigen, alsmede de dringende wetsontwerpen die nodig zijn voor de goede werking van de Staat ». Een en ander impliceerde dat het Parlement zou worden ontbonden en er vervroegde verkiezingen zouden plaatshebben.

C. DE VERDERE EVOLUTIE IN DE ZAKEN-HAPPART EN -CAPART.

Inmiddels waren op « het terrein » zelf nieuwe ontwikkelingen opgetreden in de zaken-Happart en -Capart.

Op 18 augustus veroordeelde de Luikse rechter Bartels José Happart in kort geding om als waarnemend burgemeester op te treden. Happart had geweigerd twee attesten — een bewijs van goed gedrag en zeden en een nationaliteitsbewijs voor de aannemer Marcel Droeven, de broer van de fractieleider van de Luiksgezinden in de gemeenteraad — te ondertekenen, onder verwijzing naar het verbod dat hem was opgelegd nog langer bestuursdaden te stellen. In zijn vonnis stelde de rechter dat de continuïteit van de openbare dienst niet mag worden onderbroken en dat de rechtbanken niet gebonden zijn door de adviezen van de Raad van State. Hij had het ook over de « juridische dwalingen van de minister van Binnenlandse Zaken ».

Minister Michel van Binnenlandse Zaken kondigde aan dat het openbaar ministerie beroep zou aantekenen tegen het vonnis. Dat gebeurde half september, op basis van art. 138 van het Gerechtelijk Wetboek, waarin staat dat het openbaar ministerie ambtshalve optreedt « (...) telkens als de openbare orde zijn tussenkomst vergt ». Volgens procureurgeneraal Giet was dat het geval, omdat er tegenstrijdigheid bestond tussen een beslissing van een rechtbank en een stelling van de Raad van State. De zaak werd op 24 september ingeleid voor het Hof van Beroep in Luik. Een uitspraak zou pas in 1988 vallen.

Op 26 augustus kwam de gemeenteraad van Voeren bijeen. De schepenen Lang en Pinckaers en het oudste raadslid, Syben, weigerden de vergadering voor te zitten. Daarop verplichtte de meerderheid Happart « zijn verantwoordelijkheid te nemen » en « dreigde » zij ermee zijn afzetting te vragen indien hij zou weigeren de vergadering te leiden.

Op 23 september vernietigde gouverneur Vandermeulen van Limburg de gemeenteraadsbeslissingen van 26 augustus, omdat Happart de vergadering had voorgezeten. Om dezelfde reden had hij al op 4 september de beslissingen van het schepencollege van 13 augustus vernietigd en zou hij later systematisch alle gemeenteraads- en collegebesluiten vernietigen, o.m. die van de gemeenteraadszittingen van 15 oktober en 14 december. Als gevolg daarvan waren er voor 1988 geen voorlopige kredieten geopend en kon het gemeentepersoneel vanaf 1 januari niet worden betaald.

Op 3 oktober raakte bekend dat de CVP van Voeren bij de Raad van State beroep had aangetekend tegen de jongste herverkiezing van Happart tot eerste-schepenen. Zij reageerde daarmee tegen de stelling, die ook door de nationale CVP-leiding werd gedeeld, dat Happart wel nog schepenen kon zijn.

Op 9 oktober spande Marie-Rose Deckers een kort geding in tegen José Happart. Deckers was op 26 augustus door de gemeenteraad benoemd tot lerares aan de gemeenteschool, maar omdat ook die beslissing vernietigd was, kreeg zij haar wedde niet. Zij verweet Happart dat hij ondanks de waarschuwing van de voogdijoverheid, toch de raadszitting had geleid. Happart reageerde met een kort geding tegen de Belgische Staat, vertegenwoordigd door de minister van Binnenlandse Zaken.

De Luikse rechter Trousse gaf Happart op 24 december gelijk. Volgens de rechter werden de besluiten van de gemeenteraadszitting die Happart voorzat ten onrechte vernietigd. Hij gaf Happart het bevel het loon van Deckers en van drie collega's van haar uit te betalen. De rechter zei dat er geen wettelijke verplichting bestaat voor mandatarissen in gemeenten met een bijzonder taalstatuut om tweetalig te zijn. De dagvaarding van de Belgische Staat door Happart werd niet behandeld omdat er geen hoogdringendheid was. In 1988 zou minister Michel beroep aantekenen tegen het vonnis.

Minister Michel van Binnenlandse Zaken verstuurde op 22 oktober twee omzendbrieven. Het was enerzijds een brief aan alle gouverneurs, waarin stond dat in geval van ontstentenis of verhindering van de burgemeester, krachtens artikel 107 van de Gemeentewet, de eerste-schepenen verplicht is het burgemeestersambt uit te oefenen. Indien deze zelf afwezig of verhinderd is, « zal overeenkomstig de volgorde van de stemmingen,

de volgende schepen de wettelijke verplichting hebben zich aan te bieden om dit ambt waar te nemen », aldus de brief.

In een tweede brief, die alleen naar Limburg werd gestuurd, verzocht Michel gouverneur Vandermeulen het college van burgemeester en schepenen van Voeren mee te delen dat : « Thans wordt het burge-meestersambt naar de vorm, regelmatig uitgeoefend door de heer Lang of bij ontstentenis, door de heer Pinckaers ».

Op 27 oktober antwoordde Lang aan de gouverneur « dat de adviezen van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State geen enkele dwingende kracht hebben », dat luidens artikel 107 van de Gemeentewet de eerste-schepen de functie van burgemeester waarneemt en dat het eerste-schepen José Happart is « die de functie van burgemeester moet waarnemen als hij fysiek in de gemeente Voeren aanwezig is ». Derde-schepen Pinckaers beriep zich op dezelfde argumenten om eveneens het waarnemend burge-meesterschap te weigeren.

In Kraainem verkoos de Franstalige meerderheid van de Raad voor Maatschappelijk Welzijn op 3 februari René Capart opnieuw tot voorzitter. Gouverneur Roggen van Brabant nodigde Capart uit voor een « taalgerek » op 10 maart, maar deze ging daar niet op in. Op 25 maart vernietigde gemeenschapsminister Rika Steyaert, die de voorgedij uitoefende over de OCMW's van het Vlaamse Gewest, de verkiezing. Ook de bevestiging door de RMW van de beslissing van Capart, die zichzelf na het arrest van de Raad van State tot waarnemend voorzitter had uitgeroepen, werd vernietigd.

Tegen die beslissingen tekende de Franse gemeenschapsregering beroep aan bij het Overlegcomité regering-executieven. Volgens haar werd de beslissing van Steyaert daardoor gedurende zestig dagen geschorst, maar de Vlaamse regering was het daar niet mee eens. Volgens haar was tegen een administratieve beslissing geen beroep mogelijk. In het Overlegcomité kon de kwestie niet worden bijgelegd.

Op 15 juni werd Capart voor de tweede keer tot OCMW-voorzitter herkozen. Die beslissing werd op 17 juli op vraag van gemeenschapsminister Steyaert door gouverneur Roggen vernietigd. Roggen duidde het na Capart oudste raadslid, de tweetalige PSC'er Paul Willemart, tot waarnemend voorzitter aan. Capart, die het met die gang van zaken niet eens was, stapte naar de rechter. In kort geding vonniste de Brusselse rechter mevrouw Vélou op 14 oktober dat Capart het subjectieve recht had om als oudste lid in jaren de raad van het OCMW voor te zitten en een vergadering van de raad bijeen te roepen. Daarop liet Capart zich op 16 oktober andermaal tot OCMW-voorzitter verkiezen.

Gemeenschapsminister Steyaert tekende beroep aan tegen het vonnis en kreeg op 9 december gelijk van het Hof van Beroep van Brussel. Het

Hof verbrak het vonnis-Vélu. Het zei dat het arrest van de Raad van State van 15 januari 1987 een absoluut gezag van gewijsde heeft, d.w.z. dat de verkiezing van Capart met terugwerkende kracht werd vernietigd. Aangezien Capart nooit voorzitter was geweest, was aan zijn mandaat geen einde gekomen en hoefde hij niet te worden vervangen, zoals artikel 25 van de OCMW-wet voorschrijft. Zelfs als het artikel van toepassing zou geweest zijn, kon Capart geen waarnemend voorzitter zijn, aangezien de wet duidelijk spreekt van « vervangen », d.w.z. dat er iemand anders in de plaats komt, aldus het Hof van Beroep.

Op grond van het arrest vernietigde Steyaert de herverkiezing van Capart, maar al op 17 december liet deze zich andermaal tot OCMW-voorzitter verkiezen. De Kraainemse « mallemlen » draaide eind 1987 voort.

V. Overgangskabinet en parlementsverkiezingen.

A. VERKLARING TOT HERZIENING VAN DE GRONDWET, FINANCIEWET.

Nadat hij op 19 oktober met een formatie-opdracht was belast, ontmoette Wilfried Martens achtereenvolgens de drie ontslagnemende vice-premiers en de voorzitters van de oppositiepartijen. In de avond van 20 oktober begon hij met de ontslagnemende vice-premiers en de voorzitters van de christendemocratische en liberale partijen gesprekken over de vorming van een rooms-blauw overgangskabinet. Vierentwintig uur later bereikten zij daarover een akkoord. Nog diezelfde avond legden alle afgetreden leden van de regering-Martens VI de eed af (17).

De zwaarste dobber bij de besprekingen, die haast uitsluitend handelden over de lijst van grondwetsartikelen die voor herziening vatbaar zouden worden verklaard, was de federalisering van het onderwijs (artikel 59bis) Het verzet van de PSC daartegen was er in 1985 de oorzaak van geweest dat er geen herzieningsverklaring kon worden goedgekeurd (18).

Dit keer was de PSC bereid artikel 59bis in de lijst van voor herziening vatbare grondwetsartikelen op te nemen, op voorwaarde dat er waarborgen inzake non-discriminatie kwamen voor het vrij (katholiek) onderwijs in Wallonië. De overige regeringspartijen stemden daarmee in. Er

(17) Het ontslag van de regering-Martens VI werd bij KB van 21 oktober aanvaard. Uit het KB, dat op 23 oktober in het *Belgisch Staatsblad* verscheen, bleek dat de Koning het ontslag van premier Martens zelf niet had aanvaard. Ook na de parlementsverkiezingen van 1985 had de Koning het ontslag van eerste-minister Martens niet aanvaard. Waarnemers zagen daarin een uitzonderlijke blijk van waardering van de Koning voor Wilfried Martens. De leden van de regering-Martens VII werden bij KB van eveneens 21 oktober benoemd.

(18) *Ibid.*, blz. 387.

werd afgesproken artikel 59bis pas te herzien, om de federalisering van het onderwijs mogelijk te maken, nadat de artikelen 17 en 107ter zouden worden gewijzigd. In artikel 17, dat handelt over de vrijheid van onderwijs, zouden de waarborgen van het Schoolpact worden ingeschreven. In artikel 107ter, dat handelt over het Arbitragehof, zou worden bepaald dat het Hof wetten en decreten die in strijd zijn met artikel 17 kan vernietigen, ook op vraag van individuele personen.

De socialistische partijen werden, als mede-ondertekenaars van het Schoolpact van 1958, uitgenodigd dat zgn. onderwijsakkoord te onderschrijven. De SP weigerde dat. De partij was het niet eens met een paragraaf van het akkoord die alleen op het Nederlandstalig onderwijs betrekking had. Daarin stond dat de CVP en de PVV hun akkoord over de oprichting van een Autonome Raad voor het Nederlandstalige Rijks-onderwijs bevestigden (19). De Vlaamse socialisten vroegen dat de Autonome Raad, die in de plaats van de minister van Onderwijs zou komen als « inrichtende macht » van het rijksonderwijs, « bij consensus » zou worden opgericht. CVP en PVV zeiden op die vraag niet te kunnen ingaan omdat de socialisten dan een feitelijk vetorecht zouden krijgen. Omdat de SP het onderwijsakkoord niet ondertekende, weigerde ook de PS dat te doen.

Op 23 oktober las premier Martens een korte regeringsverklaring voor in Kamer en Senaat. Hij kondigde aan dat de regering een ontwerp-verklaring tot herziening van de Grondwet zou indienen, evenals een wets-ontwerp over het legercontingent en een ontwerp van Financiewet, en maatregelen zou voorbereiden om het aan de gang zijnde overleg over een ambtenarenakkoord te doen slagen (20). Hij zei dat de regering snel wilde handelen om zo vlug mogelijk de kiezers te raadplegen.

Nog diezelfde dag kreeg de regering het vertrouwen van de christendemocraten en de liberalen in de Kamer. De Senaat schonk op 24 oktober, meerderheid tegen oppositie, zijn vertrouwen in de regering. PSC-Senator Desmarets onthield zich omdat hij gekant was tegen de federalisering van het onderwijs.

In de daaropvolgende weken bespraken en keurden de Kamer en de Senaat de ingediende ontwerpen goed. De herzieningsverklaring verscheen in een speciale editie van het *Belgisch Staatsblad* van 9 november. Daardoor werd het Parlement van rechtswege ontbonden. In hetzelfde *Staats-*

(19) Het « geheim » akkoord van 26 oktober was op dat ogenblik nog niet bekend en zou pas later « uitlekken », met name in *De Standaard* van 16 november. Het had betrekking op de oprichting van een Autonome Raad voor het Rijksonderwijs, de werkings- en investeringsmiddelen van de scholen en het personeelsstatuut.

(20) Zie hoofdstuk VII.

blad werden de kiezers opgeroepen om op 13 december een nieuw Parlement en nieuwe Provincieraden te kiezen.

De Financierwet van 7 november bevatte onder meer :

- voorlopige kredieten voor de eerste drie maanden van 1988 ;
- de bekrachtiging van de bestaande belastingwetten ;
- de bekrachtiging van het KB van 22 december 1986 over het pensioensparen ;
- de verlenging voor één jaar en tegelijkertijd de halvering van de solidariteitsbijdrage die ambtenaren dienen te betalen ;
- de verlenging van de bijzondere matigingsbijdrage die trekkers van inkomens van meer dan 3 miljoen F dienen te betalen ;
- een aantal tewerkstellingsbevorderende maatregelen die tijdens het zomerconclaaf waren overeengekomen (vermindering van de socialezekerheidsbijdragen bij aanwerving, uitbreiding van de Maribeloperatie tot de gezins- en bejaardenzorg) ;
- de verhoging van het gewaarborgd minimumpensioen voor zelfstandigen en van het bestaansminimum voor alleenstaanden met één of meer ongehuwde minderjarige kinderen ten laste ;
- besparingsmaatregelen in de sector van de klinische biologie.

De verklaring tot herziening van de Grondwet, de negende in de Belgische parlementaire geschiedenis, bevatte meer dan vijftig artikels die het nieuw te kiezen Parlement zou kunnen herzien. Voorts stond in de verklaring dat een reeks nieuwe artikels en bepalingen in de Grondwet kunnen worden ingeschreven. Ten slotte kreeg de Constituante de mogelijkheid drie verouderde artikels op te heffen.

De geplande grondwetsherziening heeft in de eerste plaats betrekking op de aanpassing en aanvulling van de grondwettelijke bepalingen over de rechten en de vrijheden : de bescherming van het privé-leven ; de vrije meningsuiting via de audiovisuele media ; de eerbied voor de effectieve vrije keuze en het pluralisme in het onderwijs ; de uitbreiding van het briefgeheim tot nieuwe vormen van communicatie ; economische, sociale en culturele rechten ; openbaarheid van bestuur ; ombudsman.

Een tweede reeks voor herziening vatbare of nieuwe artikels en bepalingen heeft betrekking op de staatshervorming : bevoegdheden en instellingen van de Staat, van de Gemeenschappen en van de Gewesten, hervorming van het tweekamerstelsel, invoering van het referendum, hervorming van de provincies, omvorming van het Arbitragehof tot een Grondwettelijk Hof. Op het financiële vlak werd de mogelijkheid gescha- pen een grens aan de fiscale en parafiscale druk in de Grondwet in te

schrijven, de budgettaire werkmethode te herzien en het Rekenhof te hervormen.

Ten slotte kreeg de Constituante de mogelijkheid vormaanpassingen door te voeren, inclusief de herstructurering van de Grondwet, de officiële Duitse tekst van de Grondwet vast te stellen, en de verhouding tussen het Belgische recht en het internationale en supranationale recht te regelen.

Het voorstel van Agalev-Ecolo om artikel 4 te herzien ten einde politieke rechten toe te kennen aan vreemdelingen, werd door de meerderheid niet gesteund. Hetzelfde gebeurde met het voorstel van een aantal oppositiepartijen om artikel 131 over de herzieningsprocedure zelf te wijzigen.

Het voorstel van de regering om nieuwe bepalingen in te voegen « betreffende de bevoegdheden van de wetgevende en van de uitvoerende macht » werd in de Senaatscommissie bij staking van stemmen verworpen en door de regering niet opnieuw ingediend. Het liberaal geïnspireerde voorstel beoogde een soort permanente « volmachten » voor de regering in de Grondwet te laten inschrijven.

B. VERKIEZINGEN.

De campagne voor de parlementsverkiezingen van 13 december kende een rustig verloop. Terwijl in Vlaanderen het sociaal-economisch herstelbeleid het belangrijkste thema van de campagne was, had die in Wallonië een meer communautaire kleur.

De CVP gaf in haar programma de voorrang aan de voortzetting van het herstelbeleid: de strijd voor meer werk, de gezondmaking van de overheidsfinanciën, de verlaging van de belastingen. De deelneming van de CVP aan een regering « hangt vooral af van het sociaal-economisch herstelbeleid. Andere taken, zoals de staatshervorming, zijn hieraan ondergeschikt », stond in het programma. Zoals in 1985 werd de figuur van premier Martens als boegbeeld van de partij uitgespeeld. Martens vroeg van de kiezer een « ja » voor de toekomst.

Ook voor de PVV was de voortzetting van het herstelbeleid de inzet van de verkiezingen. De Vlaamse liberalen legden sterk de nadruk op een belastingverlaging, de verdere sanering van de openbare financiën en de privatisering van overheidsbedrijven. Zij noemden zich de enige waarborg tegen de intrede van de socialisten in de regering.

Voor de SP had de strijd tegen de werkloosheid de hoogste prioriteit. De Vlaamse socialisten pleitten voor een meer rechtvaardig herstelbeleid, dat alle lagen van de bevolking ten goede komt.

De Volksunie stelde dat een volgehouden en definitief herstelbeleid maar kan slagen « na het lichten van de communautaire hypotheek », door een verdere hervorming van de Staat. De VU legde in haar campagne ook de klemtoon op een zindelijke politiek.

Agalev legde vier grote accenten in het verkiezingsprogramma : welvaart zonder kernenergie, ontwapenen om te ontwikkelen, bestaanszekerheid voor allen, meer kansen voor vrouwen.

Het Vlaamse Blok kwam op voor « eigen volk eerst ».

In het Franstalige landsdeel benadrukten de grote partijen, vooral de PS en de PSC, de noodzaak van de Franstaligen zich te verdedigen tegen de hen bedreigende dominantie van de Vlamingen in de « Etat belgo-flamand », waarvan de Voer-kwestie een illustratie was. De Franstalige socialisten schakelden José Happart in hun campagne in.

Tussen de PSC en de PRL brak een rel uit over het « loyauteitspact » dat beide partijen begin 1986 sloten om gedurende acht jaar samen het Waa'se Gewest, de Franse Gemeenschap en zo mogelijk ook de provincies te besturen. Aanleiding was een « geheim » akkoord tussen PS en PRL om samen de provincie Luxemburg te blijven besturen. PSC en PRL beschuldigden er elkaar wederzijds van het pact te doen springen.

Tijdens de campagne zorgde het initiatief van *Kerk en Leven*, het weekblad van de rooms-katholieke kerk in Vlaanderen, om voor het eerst verkiezingsadvertenties af te drukken — vier boodschappen van de CVP, één van de Volksunie — voor enige opschudding. De Vlaamse bisschoppen distantieerden zich uitdrukkelijk van het initiatief, waarover zij niet geraadpleegd waren.

Een ander opgemerkt feit was de uitval van artsenseider Wynen naar Willy Claes, die genoemd werd als mogelijk socialistisch premier van de nieuw te vormen regering. Verwijzend naar het voorzitterschap van Claes van de socialistische ziekenfondsen, zei Wynen op een persconferentie tien dagen vóór de verkiezingen dat hij wilde beletten dat de artsen « straks zullen moeten onderhandelen met een eerste-minister die mede verantwoordelijk is voor de valsheid in geschrifte, de vervalste boekhouding en de verduistering van geld waaraan de ziekenfondsen zich schuldig hebben gemaakt ».

Bij de parlementsverkiezingen van 13 december 1987 verloor de CVP zes Kamerzetels, die naar de PVV (plus drie), Agalev (plus twee) en het Vlaams Blok (plus één) gingen. Ondanks stemmenwinst bleef het zetelaantal van de SP en de VU status-quo.

In het Franstalige landsdeel was de PS de overwinnaar van de verkiezingen, met een winst van vijf Kamerzetels. De PRL en de PSC verloren elk één zetel (aftredend RAD-UDRT-Kamerlid Robert Hendrick, die op de Brusselse PSC-lijst verkozen werd, nam later ontslag uit de

PSC-fractie en stelde zich onafhankelijk op, zodat het PSC-verlies tot twee zetels opliep). Ondanks stemmenwinst verloor Ecolo twee van zijn vijf Kamerzetels. Het FDF hield tegen de verwachtingen in stand.

De aftredende meerderheid viel in de Kamer terug van 115 op 109 van de 212 zetels. In de Senaat hadden christendemocraten en liberalen samen 54 van de 106 rechtstreeks verkozen leden, een verlies van vijf. Bij de verkiezing van de provinciale Senatoren kregen zij 26 van de 52 mandaten, een verlies van twee. Op 14 januari 1988 konden zij veertien Senatoren coöpteren, één minder dan in 1985. In totaal hadden de christendemocraten en de liberalen in de Senaat 94 zetels van de 183 (exclusief prins Albert, die van rechtswege Senator is), een verlies van acht (21).

C. SPITAELS INFORMATEUR.

Zoals dat gebruikelijk is, bood premier Martens daags na de verkiezingen het ontslag van zijn regering aan. De Koning aanvaardde het ontslag en belastte het demissionaire kabinet ermee de lopende zaken af te handelen.

Nog op 14 december begon het staatshoofd zijn raadplegingen die op 18 december uitmondde in de aanstelling van PS-voorzitter Guy Spitaels tot informateur. Spitaels zei dat hij de mogelijkheden zou onderzoeken « die kunnen leiden tot de vorming van een stabiele regering die de hele regeerperiode uitdoet ». Hij zei geen voorstander te zijn van een asymmetrische nationale regering (d.w.z. een regering waaraan niet de twee partijen — de Nederlandstalige en de Franstalige — van een zelfde « politieke familie » deelnemen) en evenmin iets te voelen voor niet-parallele regionale coalities (d.w.z. gewest- en gemeenschapsregeringen die op andere partijen steunen als de nationale regering). Spitaels zei ook dat het niet nodig was dat de regering meteen over een twee-derde-meerderheid in het Parlement beschikte om aan de staatshervorming te kunnen beginnen.

Politieke waarnemers verwachtten dat het formatieberaad lang zou duren. Zij wezen erop, dat Vlaanderen en Wallonië — voor het eerst — verschillend hadden gestemd en dat het wantrouwen tussen de partijen, vooral tussen de CVP en de socialisten, bijzonder groot was.

Theoretisch was het mogelijk de aftredende rooms-blauwe coalitie voort te zetten. Meteen na de verkiezingen pleitten zowel de CVP als de PVV daarvoor. Maar de PSC en de PRL wezen erop, dat men de machtspositie

(21) Zie voor de verkiezingsuitslag het verkiezingsnummer van *Res Publica*, 1988, nr. 1, blz. 3-24 en het *Statistisch overzicht van het politieke jaar 1987* in dit nummer.

van de PS in Wallonië niet kon negeren (in de Waalse Gewestraad had de PS 51 van de 104 zetels). Uit de aanstelling van Spitaels tot informateur bleek dat het Paleis van oordeel was dat de rooms-blauwe formule niet kon worden voortgezet en dat de socialisten, die voor het eerst sinds 1936 weer de grootste « politieke familie » van het land waren, regeringsverantwoordelijkheid dienden te krijgen.

Op 15 december kwam voorgoed een einde aan het loyauteitspact tussen PSC en PRL, nadat de PRL in Luxemburg een coalitie-akkoord met de PS ondertekende.

Voor het verdere verloop van het formatieberaad was het niet onbelangrijk dat het partijbestuur van de CVP voorzitter Swaelen op 15 december mandateerde om onderhandelingen te beginnen met de PVV over de voortzetting van de Vlaamse CVP-PVV-regering. Op 24 december had een eerste inleidend gesprek plaats. De eigenlijke onderhandelingen zouden begin 1988 van start gaan. Al op 18 december had SP-voorzitter Van Miert aan *De Standaard* en *Le Soir* gezegd dat zijn partij ervan uitging dat zij, in geval van regeringsdeelneming, op de twee beleidsniveaus — het nationale en het Vlaamse — zou aanwezig zijn.

Veel aandacht kreeg de brief die CVP-voorzitter Swaelen op 22 december aan informateur Spitaels overhandigde en 's anderendaags in enkele kranten verscheen. Swaelen zei in de brief o.m. dat het statuut van Voeren onaantastbaar is, dat de zaak-Happart niet anders kan worden geregeld dan in de zin van de arresten en adviezen van de Raad van State, dat het « sociaal-economisch vernieuwingsbeleid » van de aftredende regering moet worden voortgezet en dat de behandeling van het abortusprobleem niet aan het Parlement kan worden overgelaten. De Franstalige pers reageerde boos op de « arrogante » toon van de brief, waaruit weinig of geen compromisbereidheid bleek.

Informateur Spitaels bracht op 28 december een tussentijds verslag uit aan de Koning. Aan de pers zei hij dat de sfeer kil was, maar dat er « minder mist hangt dan sommigen willen doen geloven ». Hij zou zijn opdracht tot begin 1988 voortzetten.

VI. Buitenlands- en defensiebeleid.

A. BUITENLANDSE BETREKKINGEN.

Golfoorlog. Op verzoek van de Verenigde Staten en na overleg binnen de Westeuropese Unie (WEU) besliste de regering op 14 september de mijnenjagers/veggers *Breydel* en *Bovesse* en het commando- en ondersteuningsschip *Zinnia* naar de Perzische Golf te sturen om er « met

inachtneming van (Belgiës) strikte neutraliteit » in het conflict tussen Irak en Iran deel te nemen aan « louter defensieve ontminningsoperaties in de internationale wateren in de Arabisch-Perzische Golf », « met als doel de naleving van de vrije scheepvaart te verzekeren ». De veiligheid van de scheepvaart in de Golf was in het gedrang gekomen door zee-mijnen die in het kader van de Iraans-Iraakse oorlog (door vermoedelijk Iran) werden gelegd.

Pogingen van met name Nederland om de operatie in het WEU-kader te organiseren, mislukten. Groot-Brittannië en Frankrijk beslisten in augustus afzonderlijk mijnenvegers te sturen. Italië nam later een gelijk-aardige beslissing.

Een week nadat Nederland besliste twee mijnenjagers te sturen, nam de ministerraad op 14 september het besluit twee mijnenjagers/vegers en een commandoschip naar de Golf te sturen. Daarbij werd verwezen naar de « nationale belangen die de vrijwaring van de vrije scheepvaart in de Golf vereisen ». Minister Tindemans van Buitenlandse Betrekkingen zei dat 17 % van de Belgische olievoorradings langs de Golf gebeurt.

De beslissing lokte scherpe kritiek uit bij de meeste oppositiepartijen. De Franstalige socialisten zeiden niet tegen het principe te zijn, maar tegen de manier waarop de beslissing werd genomen, zonder een debat in het Parlement.

In een eerste fase zou de operatie vier en een halve maand duren en 50 miljoen F kosten. De drie schepen van de Belgische Zeemacht voeren op 21 september af en kregen later het gezelschap van twee Nederlandse mijnenjagers. De flottielje, die onder Belgisch bevel en onder Britse bescherming stond, opereerde aanvankelijk in de Golf van Oman. De tweede officier in bevel op de *Breydel* werd in oktober teruggeroepen nadat in de pers was uitgelekt dat hij op dolfijnen had laten schieten.

Op 19 november voer de Belgisch-Nederlandse flottielje door de Straat van Hormoes naar een gebied in de Perzische Golf ten noordoosten van Qatar, waar tot 1 december (vruchteloos) naar mijnen werd gezocht. Nadien keerde de flottielje naar de Golf van Oman terug.

Op 13 december besliste de regering de opdracht te verlengen tot 15 april 1988. Wel zouden eerst de *Breydel* en later de *Bovesse* worden teruggeroepen en vervangen worden door de moderne mijnenjager *Crocus*. De bemanning van de *Zinnia* zou worden vervangen.

Nederland. Op 10 maart werden in Den Haag de besprekingen over de herziening van de zgn. Waterverdragen hervat (22). Besloten werd twee afzonderlijke werkgroepen op te richten, over de problemen van

(22) Zie M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1986. In: *Res Publica*, 1987, nr. 3, blz. 341-342.

de Maas resp. de Schelde. Het overleg leed onder een Belgisch-Nederlandse woordentwist over de vervuiling van het Scheldewater. De Nederlandse minister van Verkeer en Waterstaat, Neelie Smit-Kroes, zei dat haar land niet zou meewerken aan de verdieping van de Westerschelde als België niet snel zorgde voor een schonere Schelde. Van Belgische zijde werd geantwoord dat het Scheldewater minder vervuild is dan dat van de Rijn, maar Nederland betwistte dat.

Het overleg liep nadien vast op het Waalse ongenoegen over de geringe betrokkenheid van de gewesten bij de onderhandelingen.

Op 14 maart ondertekenden België en Nederland een akkoord over de samenwerking op het vlak van de kernveiligheid. Nog geen maand later maakte Nederland zich ongerust over de mogelijke gevolgen van het in bedrijf houden van de kerncentrales van Doel, waar het personeel in staking was.

Zaire. Op de 12de zitting van de Gemengde Belgisch-Zairese Commissie, die in juli in Kinshasa plaatshad, zegde België voor de periode 1988-1992 aan zijn oud-kolonie voor 20 miljard F hulp toe. Voorrang zou worden gegeven aan landbouw en infrastructuur. Het officiële bezoek dat premier Martens in oktober aan Zaire zou brengen, werd wegens de politieke crisis uitgesteld.

Bezoeken. Mede door het Belgische voorzitterschap van de EG-Ministeraad, van 1 januari tot 30 juni, was 1987 een jaar van drukke diplomatieke activiteiten.

Op 6 april kwam koning Hoessein van Jordanië in Brussel aan om er bij de Belgische regering en de EG steun te zoeken voor een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. In datzelfde verband en in opdracht van zijn EG-collega's reisde minister Tindemans van Buitenlandse Betrekkingen in april naar Jordanië, Egypte en Saoedi-Arabië en in mei naar Israël.

In mei was president Oscar Arias van Costa Rica in het kader van een Europese rondreis in Brussel om steun te werven voor zijn vredesplan voor Centraal-Amerika (waarvoor hij later de Nobelprijs voor de Vrede zou krijgen). Minister Tindemans van Buitenlandse Betrekkingen vertegenwoordigde drie maanden eerder in Guatemala-Stad de Twaalf op de derde conferentie van de landen van de EG, Centraal-Amerika en de zgn. Con-tadora-groep.

Andere buitenlandse gasten waren eerste-minister Cavaco Silva van Portugal (februari), eerste-minister Junejo van Pakistan (april), president Dos Santos van Angola (september), de Hongaarse partijleider Kadar en president Li Xiannian van China (november). Bijzonder opgemerkt was het staatsbezoek dat het staatshoofd van de DDR, Eric Honecker, van 13 tot 16 oktober aan België bracht en besloten werd met de onder-

tekening van een akkoord over economische, industriële en technische samenwerking.

Premier Martens bracht eind april een officieel bezoek aan Spanje. Minister Tindemans bezocht in mei Polen, in het kader van de normalisering van de betrekkingen tussen beide landen. Het bezoek aan Polen was al gepland voor mei 1985, maar Tindemans had het toen afgelast omdat hij geen ontmoeting kon hebben met vertegenwoordigers van de verboden vakbond Solidariteit. Die ontmoeting had nu wel plaats.

Koning Boudewijn en koningin Fabiola brachten van 30 juni tot 4 juli een bezoek aan Rwanda, ter gelegenheid van de 25ste verjaardag van de onafhankelijkheid van dat land. Rwanda was van 1919 tot 1962 achtereenvolgens een Belgisch mandaatgebied van de Volkenbond en een Belgisch VN-voogdijgebied. Van 25 november tot 8 december brachten de koning en de koningin een officieel bezoek aan Australië en Nieuw-Zeeland. Het was het eerste bezoek van een Belgisch staatshoofd aan die landen. Het bezoek was eerder uitgesteld omwille van de politieke toestand in België (maart 1979 en december 1985) of omwille van de gezondheids-toestand van de koning (maart 1983).

Diversen. Op 8 februari kwam in El Salvador de Belgische arts-ontwikkelingshulpster Michael Dewitte bij een beschieting door het leger om het leven.

Buitenlandse Zaken ontkende, na de vrijlating begin september van de Nederlander Klaas de Jonge, onvoldoende te hebben gedaan om de Belgisch-Nederlandse Helena Passtoors, de ex-echtgenote van De Jonge vrij te krijgen. Zij zat in Zuid-Afrika een gevangenisstraf van tien jaar uit omdat zij wapens zou hebben gesmokkeld voor het verboden ANC. Minister Tindemans had op 8 oktober een niet vooraf aangekondigde ontmoeting met zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot over de kwestie, maar die bleef zonder resultaat.

België en Luxemburg bereikten op 14 juli een gedeeltelijk akkoord over een zes jaren oud schadegeschil tussen beide landen. In 1981 had een Mirage van de Belgische Luchtmacht een zendmast van de RTL in Dudelange omvergevlogen. België stemde er mee in 75 % van de schadeclaim voor de mast (299 miljoen F) te betalen. Brussel beriep zich daarvoor op de Conventie van Londen van 1951. Luxemburg vraagt een afwijking van het verdrag en wil dat België ook de resterende 25 % betaalt.

Op 22 oktober werd in Chili de Belgische Rita Ceuppens aangehouden, samen met haar Chileense echtgenoot die in België erkend politiek vluchteling is, op beschuldiging van illegaal wapenbezit. Ceuppens was er werkzaam als secretaresse op de Belgisch-Chileense Kamer van Koophandel. Op 4 december werd zij op borgtocht vrijgelaten en het land uitgezet.

Op 8 november maakte de radicale Palestijnse groepering Aboe Nidal bekend dat in de Middellandse Zee, voor de kust van Gaza, een jacht was gekaapt met vijf Belgen en drie Fransen aan boord. Zij werden beschuldigd van spionage voor Israël. Brussel en Parijs meenden dat het om een vergissing ging.

B. LANDSVERDEDIGING.

Zoals de andere Westerse landen reageerde ook België positief op het INF-akkoord dat de Verenigde Staten en de Sovjetunie sloten. Premier Martens noemde het akkoord « goed nieuws voor ons allen ». Hij zei dat het akkoord « niet alleen bewijst dat met de nodige politieke wil wapenbeheersing echt mogelijk is, maar ook dat de destijds door België genomen beslissing over het plaatsen van middellange-afstandsraketten in het kader van het NATO-dubbelbesluit, de juiste keuze was ».

Onmiddellijk na de ondertekening van het akkoord over de verwijdering van alle middellange- en kortere-afstandsraketten (8 december) liet de Belgische regering de werken aan de militaire basis in Florennes stopzetten. Pas dan raakte bekend dat er in Florennes sinds maart 1985 niet zestien, zoals steeds was gezegd, maar twintig Cruise-raketten aanwezig waren; wel werd benadrukt dat er maar zestien kernkoppen opgeslagen lagen. Het akkoord hield, luidens de regeringsbeslissing van 15 maart 1985, in dat de overige 32 kruisraketten niet zouden worden opgesteld.

Tegen o.a. de aanwezigheid van kernraketten op Belgisch grondgebied waren op 25 oktober in Brussel andermaal vele tienduizenden opgestapt in een vredesbetoging.

Minister de Donnea van Landsverdediging kreeg op 11 februari van het ad-hoc-ministercomité voor Landsverdediging de opdracht met de NATO bondgenoten gesprekken te voeren over de Belgische defensie-inspanningen die, als gevolg van de Sint-Annaplanbesparingen, verminderd dienden te worden (23).

Na die gesprekken besliste het ministercomité op 22 mei dat België zijn overblijvende Nike-luchtdoelraketten in de Bondsrepubliek Duitsland zou ontmantelen en niet zou vervangen door het dure (25 miljard F kostende) Patriot-systeem. Het besluit lokte negatieve reacties uit bij de bondgenoten. Tijdens een bezoek aan Washington liet premier Martens zich eind mei tegenover de pers ontvallen dat er nog geen beslissing was genomen, maar op 3 juni werd het besluit van 22 mei bekrachtigd.

(23) *Ibid.*, blz. 343-344.

Om het Belgische aandeel in de AMF, de mobiele strijdmacht van de NATO, te vergroten, onderzocht Landsverdediging de mogelijkheid een vierde bataljon paracommando's op te richten.

Minister de Donnea ondertekende op 26 maart, te zamen met zijn Nederlandse en Luxemburgse collega's, een militair samenwerkingsverdrag. Het ging om de aanpassing van het Belgisch-Nederlandse verdrag van 1948, waarbij ook het Groothertogdom Luxemburg toetrad.

Bij de voorbereiding van de begroting voor 1988 kreeg de Donnea de toestemming om dat jaar voor 40 miljard F nieuwe bestellingen te plaatsen, o.m. helikopters en elektronische beveiliging (ECM) voor de F-16-gevechtsvliegtuigen.

In het *Belgisch Staatsblad* van 19 juni verschenen de Koninklijke Besluiten van 15 juni die vanaf de lichte-1987 de dienstplicht verlengen tot tien maanden in Duitsland en twaalf maanden in België, en per 1 maart 1987 de soldij verhogen (24). Met de publikatie ervan werd gewacht tot de goedkeuring van de nieuwe dienstplichtwet van 16 juni, die eveneens op 19 juni in het *Staatsblad* verscheen. De wet beperkt, vanaf 1 januari 1987, het aantal vrijlatingen van legerdienst. De parlementaire bespreking van de wet had lang geduurd omdat de CVP vond dat, gezien de verlenging van de legerdienst, het aantal vrijlatingen te drastisch verminderd werd. De partij stemde uiteindelijk in met het wetsontwerp nadat de regering haar vier voorwaarden had aanvaard: de legerdienst geldt als wachttijd voor de werkloosheidsuitkeringen en wordt verrekend in de anciënniteitsregeling voor ambtenaren en leerkrachten; dienstplichtigen kunnen sollicitatieverlof krijgen; de periode tussen het einde van de studies en de oproeping wordt zo kort mogelijk gehouden.

Na protest van zowat alle Vlaamse partijen kwam minister de Donnea in november terug op zijn beslissing (5 augustus) de Koninklijke Kadettenschool van Lier over te hevelen naar Laken. Aan de Kadettenschool worden jongeren voorbereid op het ingangsexamen van de Militaire School.

In februari werden de garagehouder Johan Lampaert en kolonel in ruste Joël De Smet, die kabinetschef van oud-minister Vreven van Landsverdediging was geweest, aangehouden. De arrestaties gebeurden in het kader van een gerechtelijk onderzoek naar het betalen van « smeergeld » bij de aankoop van 144.000 granaten voor de Landmacht in 1985. Het contract met het Amerikaanse bedrijf GDC was 6,8 miljard F waard. In 1985 had de Nederlandse concurrent van GDC, Eurometaal, al melding gemaakt van omkoperij. Lampaert en De Smet werden na een paar weken vrijgelaten. Op 27 augustus werd een derde persoon aangehouden, Pierre

(24) *Ibid.*, blz. 344.

Celi, die secretaris van kabinetschef De Smet was geweest. Ook hij kwam na een paar weken vrij. Eind 1987 duurde het onderzoek voort. Oud-minister Vreven ontkende persoonlijk bij de zaak te zijn betrokken.

VII. Overige gebeurtenissen.

Hierna volgt een overzicht van een aantal gebeurtenissen uit 1987 die in vorige hoofdstukken nog niet aan bod zijn gekomen.

Staatshervorming.

In uitvoering van de wet van 28 december 1984 en van het zgn. Sint-Catharina-akkoord van 25 november 1986 (25) werden in 1987 vier parastatale instellingen overgeheveld: het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (NWK; K.B. van 28 januari) en het Fonds voor de Bouw van ziekenhuizen en medisch-sociale inrichtingen (K.B. van 22 juli) naar de gemeenschappen; de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (K.B. 16 april) en het Nationaal Instituut voor de Huisvesting (NIH; K.B. 23 februari) naar de gewesten.

De wet van 21 augustus 1987 voerde het Brusselse deel van het zgn. Sylvesterakkoord (26) uit. De wet regelde de toekenning van de opbrengst van de erfenisrechten in Brussel aan het Brusselse Gewest en herschikte de bevoegdheden van de agglomeratie. Een deel van de agglomeratiebevoegdheden werd overgedragen aan het Brusselse Gewest; de agglomeratie behield alleen technische bevoegdheden (zoals vuilnisophaling, brandweer, ...), die vanaf 1990 kunnen worden uitgebreid met technische materies die aan de gemeenten worden onttrokken. Voorts bepaalt de wet dat de agglomeratieraad om de vijf jaar wordt vernieuwd, samen met de Europese verkiezingen (sinds de eerste verkiezingen van de raad in 1971 was er geen, in beginsel vierjaarlijkse, vernieuwing gebeurd). In 1989 zouden de verkiezingen plaatshebben met eentalige lijsten (met « poolvorming »); in 1994 zouden ook tweetalige lijsten worden toegelaten. Het agglomeratiecollege telt vijf leden: twee Nederlandstalige en twee Franstalige en een door de raad uit zijn midden verkozen voorzitter. Beslissingen worden collegiaal en bij consensus genomen. Als er geen akkoord is, wordt de kwestie voorgelegd aan de raad, die beslist bij meerderheid der stemmen in elke taalgroep.

Met het oog op de voorbereiding van de verdere staatshervorming werd op 12 mei de Gemengde parlementaire commissie voor de communautaire

(25) *Ibid.*, blz. 330-333.

(26) *Ibid.*, blz. 337-339.

dialogo geïnstalleerd. De commissie telde 24 leden en was taalparitair samengesteld. De PS en het FDF weigerden evenwel aan de werkzaamheden deel te nemen omdat de PSC en de PRL voorafgaand Franstalig overleg afwezen. De commissie is maar een paar keer bijeengekomen. De vergadering die voor 6 juli was gepland, werd afgelast nadat de PRL had voorgesteld de commissiewerkzaamheden op te schorten om overleg onder de Franstalige partijen mogelijk te maken. Nadien zou de commissie niet meer bijeenkomen.

De nationale regering tekende wegens bevoegdheidsoverschrijding bij het Arbitragehof beroep aan tegen het Vlaamse decreet van 27 juni 1985 over de bijzondere jeugdbijstand, het decreet van 17 juli 1987 van de Franse Gemeenschap op het taalgebruik van mandatarissen en het Waalse decreet van 7 oktober 1985 over de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging. Tegen het decreet van 17 juli 1987, het zgn. decreet-De Decker, dat zich beriep op internationale verdragen om Franstalige mandatarissen het recht te geven overal de Franse taal te gebruiken, was eerder al de Vlaamse Executieve in beroep gegaan. Het decreet van 7 oktober 1985 voerde o.m. een « watertaks » in op de uitvoer van drinkwater uit Wallonië naar Brussel en Vlaanderen.

Het Arbitragehof vernietigde wegens bevoegdheidsoverschrijding delen van Vlaamse decreten over de reisbureaus (21 maart 1985), de afvalstoffen (2 juli 1981) en de veiligheid in de bejaardenhuizen (5 maart 1985).

Wetgeving.

Behalve de elders in dit jaaroverzicht vermelde wetten kwamen in 1987 volgende « politieke » wetten tot stand :

De wet van 13 april 1987 schrapt de mogelijkheid van lijstverbinding (apparentering) bij de parlementsverkiezingen tussen de arrondissementen Leuven en Nijvel. Nog in verband met de parlementsverkiezingen breidde de wet van 28 juli 1987 het stemmen bij volmacht uit tot bloed- of aanverwanten in de derde graad. Een andere wet van 28 juli 1987 verfijnt de regeling voor de bescherming van letterwoorden. Het wetsvoorstel-Tant over de samenvoeging van de arrondissementen Aalst en Oudenaarde voor de Kamerverkiezingen, zoals dat het geval is voor de Senaatsverkiezingen, werd door de Kamer maar niet door de Senaat goedgekeurd.

De wet van 2 juni 1987 beoogt « politieke overloperij » in de gemeenteraden tegen te gaan. De wet bepaalt dat de voordracht van een kandidaat-burgemeester voortaan moet ondertekend zijn door ten minste een meerderheid van de raadsleden die op dezelfde lijst als de kandidaat werden verkozen. Een gelijkaardige regeling geldt voor de verkiezing van schepenen, waarvoor de voordracht voortaan ook schriftelijk moet gebeu-

ren. In beide gevallen mag geen enkel raadslid meer dan één voordrachtsakte ondertekenen.

De wet van 6 juli 1987 tot wijziging van de Provinciewet herschikte de taken van de bestendige deputatie en de gouverneur. De wet verruimde ook de opdracht van de arrondissementencommissaris.

In het *Belgisch Staatsblad* van 26 juni 1987 verscheen de wet van 22 december 1986 op de intercommunale verenigingen. De wet heeft tot doel de intercommunales te democratiseren, de werking ervan doorzichtiger te maken, de voogdij over de intercommunales te verlichten en de invloed van de gemeenten in de intercommunale verenigingen te vergroten.

Andere belangrijke wetten uit het verslagjaar zijn :

- de nieuwe afstammingswet van 31 maart die de discriminatie tussen wettige en natuurlijke kinderen wegwerkte ;
- de vluchtelingenwet van 15 juli die de procedure voor de erkenning als politiek vluchteling versnelde en versoepelde, en maatregelen bevatte om de inwijking van « economische » vluchtelingen af te remmen ;
- de wet van 17 maart over de invoering van nieuwe (soepele) arbeidsregelingen in de ondernemingen ;
- de wet van 6 oktober die de territoriale wateren uitbreidde van 3 tot 12 zeemijl ;
- de wet van 14 juli die de eenpersoonsvennootschap met beperkte aansprakelijkheid invoerde.

Wapenhandel.

Nadat er in 1986 in de pers berichten waren verschenen over illegale wapenleveringen aan Iran (27), besliste de Kamer in maart een bijzondere commissie op te richten die werd belast met « het onderzoek naar Belgische leveringen van wapens en munitie aan landen die in een gewapend conflict verwickeld zijn of waartegen een embargo geldt ».

De commissie hield meer dan veertig vergaderingen en ondervroeg een zestigtal getuigen. De werkzaamheden ervan werden ingevolge de politieke crisis voortijdig afgebroken, zonder dat er een eindverslag werd goedgekeurd. Wel werd een interim-rapport opgesteld dat via minister Gol van Justitie aan het parket werd overhandigd.

De commissie is er, vooral op basis van een verslag van de Zweedse douane, in geslaagd een inzicht te krijgen in de « structuren » en de

(27) *Ibid.*, blz. 343.

« mechanismen » van de wapenhandel. Zij stelde vast dat de Belgische douane vrij machteloos staat tegenover fraude (valse omschrijving van goederen, valse aangifte van eindbestemming) en dat er weinig of geen politieke controle bestaat op de naleving van de wapenembargo's die de regering invoert.

De belangrijkste vaststelling deed de Belgische douane na een half jaar geduldig speurwerk. Luidens een proces-verbaal van 15 juli 1987 had de Belgische wapenproducent PRB een verkeerde bestemming opgegeven voor bijna 1 miljoen kilogram buskruit en 1,6 miljoen stuks onderdelen voor projectielen en munitie (waarde 523 miljoen F), die naar Iran waren « gesmokkeld ».

RTT-contract.

Na maanden discussie hechtte het sociaal-economisch kernkabinet op 11 augustus definitief zijn goedkeuring aan het zgn. RTT-contract. De vorige overeenkomst tussen de telefoonregie en de bedrijven Bell Telephone en GTE-Atea over de levering van telefooncentrales (« commutatief materiaal »), die een looptijd had van 15 jaar, was op 21 oktober 1986 afgelopen.

Op 18 juni 1987 was het kernkabinet het eens geraakt over een nieuw raamakkoord, met een looptijd van vijf jaar, dat werd uitgebreid tot andere bestellingen dan alleen maar centrales. Bell en Atea zouden de schakelcentrales mogen leveren, Philips kreeg het leeuwedeel van de transmissie-apparatuur, kabels zouden worden besteld bij een consortium van Belgische fabrikanten. De markt van de eindapparatuur (zoals telefoontoestellen) zou worden « gedemonopoliseerd ». Het raamakkoord werd op 11 augustus bekrachtigd en aangevuld met een bepaling over onderzoeksprojecten inzake telecommunicatie.

Mediabeleid.

In 1987 werd het openbare-omroepmonopolie doorbroken. De wet van 6 februari 1987 op de omroepreclame bepaalt dat in elke Gemeenschap maar één omroep — de openbare of de commerciële — handelsreclame mag uitzenden. Voor de Franse Gemeenschap besliste de regering begin juni dat de commerciële zender RTL-TV_i, waarin het Luxemburgse commerciële tv-station RTL en de meeste Franstalige kranten participeren, de reclamevergunning kreeg. RTL-TV_i ging op 12 september van start, nadat de Franse Gemeenschapsraad begin juli het zgn. mediadecreet goedkeurde. In de Vlaamse Gemeenschap kwamen het kabeldecreet van 28 januari 1987 en de uitvoeringsbesluiten daarop tot stand en werd op 28 oktober de commerciële zender Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM)

opgericht, maar de zend- en reclamevergunningen werden nog niet toegelaten. De VTM werd opgericht door de uitgevers van de Vlaamse kranten (behalve *De Standaard*, *de Financieel Economische Tijd* en *De Morgen*).

Steenkoolmijnen.

Op 23 februari maakte de directie van de nv Kempense Steenkoolmijnen (KS) de sociale begeleidingsmaatregelen van het plan-Gheyselink bekend. Luidens dat plan zouden de drie oostelijke Limburgse mijnen (Eisden, Waterschei en Winterslag) worden gesloten (28). Personeelsleden van de drie mijnen die vrijwillig weggingen konden op vervroegd pensioen gaan, een rust- of invaliditeitspensioen krijgen of, als zij daarvoor te jong waren, de EGKS-wachtvergoeding. In al die gevallen kwamen daar nog aantrekkelijke KS-premies bij.

's Anderendaags brak in Waterschei en Winterslag een staking uit die werd georganiseerd door een onafhankelijk mijnwerkerscomité dat zich verzette tegen de sluiting van de mijnen. De staking sloeg over naar Eisden en werd door de vakbonden erkend. Op 6 maart sloten de westelijke zetels Beringen en Zolder zich bij de actie aan.

Na overleg tussen de KS-directie en de vakbonden werd op 19 maart beslist dat de mijnwerkers van het westelijke bekken dezelfde afvloeiing konden krijgen als die van het oostelijke, dat een maandelijks werkloosheidswaarborg die gedurende tien jaar zou worden uitbetaald bovenop de EGKS-wachtvergoeding kon worden omgezet in een eenmalige premie van 500.000 F en dat wie de mijn verlaat in plaats van de EGKS-wachtvergoeding een « gouden handdruk » van 800.000 F netto kon krijgen.

De vakbonden trokken daarop hun steun aan de actie in, maar desondanks werd in het oostelijke bekken nog enige weken voortgestaakt. Op 22 april hervatte Eisden als laatste het werk.

Op 28 april werd bekend dat 9.796 mijnwerkers ervoor geopteerd hadden de mijn te verlaten, zowat 1.500 meer dan nodig was om in het westen de tewerkstelling op 9.000 te houden. De eigenlijke afvloeiing begon eind juni in Waterschei. Op 11 september werd de kolenproductie er stopgezet.

Supersnelle trein (SST of TGV).

Minister De Croo van Verkeerswezen kreeg op 9 oktober van de ministerraad een mandaat om te onderhandelen met Frankrijk, Nederland, de

(28) *Ibid.*, blz. 334-337.

Bondsrepubliek Duitsland en Groot-Brittannië over het inschakelen van België in het Noordeuropees net voor de supersnelle trein (SST of TGV, van het Frans *train à grande vitesse*). De minister kreeg daarbij een aantal richtlijnen mee. Zo moet het SST-net de Belgisch-Franse grens verbinden met Brussel en vandaar met enerzijds Luik en de Duitse grens en met anderzijds Antwerpen en de Nederlandse grens. Op het Belgische grondgebied zou het SST-net een eigen bedding krijgen (behalve in de verstedelijkte gebieden, met name Brussel-Antwerpen, Lembeek-Brussel en Brussel-Leuven) en optimaal worden verbonden met het binnenlandse net. Het projekt mag de rijksbegroting niet bezwaren. Vooraleer een definitieve beslissing wordt genomen zou een studie worden gemaakt over de invloed van de supersnelle trein op het milieu, alsook een rendabiliteitsstudie.

Tegen de aanleg van een nieuw SST-net werd in Vlaanderen, meer bepaald in Halle en de Kempen, betoogd. De optie van een SST-verbinding met Nederland door de Kempen werd uiteindelijk niet aangehouden. Op de PVV na waren alle Vlaamse partijen erg terughoudend tegenover het SST-projekt. De CVP zei herhaaldelijk dat er in Vlaanderen geen plaats was voor een SST-net in een eigen bedding. In Wallonië lag het probleem minder gevoelig. Vanuit Luik werd zelfs met aandrang om een SST-verbinding gevraagd.

Ambtenarenakkoord.

Na maanden overleg en een 24-urenstaking op 19 juni bereikte de regering op 29 oktober een akkoord met de kristelijke en de liberale vakbond van de ambtenaren over een collectieve arbeidsovereenkomst 1987-1988 voor het overheidspersoneel. De socialistische bond ondertekende het akkoord niet. De belangrijkste bepalingen van het akkoord zijn een weddeverhoging met 1.000 F per maand en de afschaffing, in twee fasen, van de solidariteitsbijdrage die de ambtenaren sinds 1982 betalen. Eerder al (5 juni) had de regering beslist de lonen van de laagst betaalde ambtenaren te verhogen.

SCK-affaire.

Na een ongeval met een vrachtwagen die nucleair afval vervoerde en op basis van een reportage van de Westduitse omroep WDR-3 (17 augustus) beschuldigden Agalev-parlementsleden op 8 september het diensthoofd van de afdeling afvalverwerking van het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK) in Mol, N. Van de Voorde, en diens plaatsvervanger, G. Dumont, ervan betrokken te zijn bij geknoei met nucleair afval. Hoewel beiden de beschuldiging ontkenden, wees een intern onderzoek uit dat vier jaar

lang vanuit Duitsland meer en hoger radioactief afval voor verwerking naar Mol was gebracht dan werd aangegeven en dat de twee daarvoor smeergeld hebben ontvangen van het Westduitse bedrijf Transnuclear. Verder onderzoek bracht in december aan het licht dat er vanuit Mol nucleair afval illegaal naar Duitsland was gebracht. Er was sprake van ten minste 321 vaten plutoniumhoudend slib, afkomstig van een ongeval in 1976 tijdens een reinigingsbeurt van de BR3-reactor in Mol. Het onderzoek zou in 1988 worden voortgezet.

Diversen.

Op 2 oktober ledge Emile Wauthy (PSC) de eed af als gouverneur van Namen, in opvolging van de socialist Emile Lacroix.

Op 1 september werd in bepaalde openbare plaatsen een rookverbod van kracht.

VIII. De evolutie in de partijen.

De *Socialistische Partij* (SP) verkoos op haar tweejaarlijks administratief congress (Hasselt, 15 maart) Karel Van Miert met een applausstemming opnieuw tot voorzitter. Hij was de enige kandidaat. Op het congres werd kritiek geuit op de gebrekkige werking van de partij-afdelingen en werd gewezen op de noodzaak de vernieuwing en de verjonging van de partij voort te zetten.

Op 1 mei verscheen het laatste nummer van *Links*, het weekblad dat 28 jaar lang de spreekbuis van de linkerzijde van de socialistische beweging in Vlaanderen was geweest. Bij de redactie was er geen consensus meer over de redactionele en politieke lijn van het blad. Een aantal medewerkers van *Links* zocht samenwerking met Doorbraak en Paks, twee andere groepen « aan de rand van de SP », in het blad *Nieuw Links, tijdschrift voor een rood-groene beweging*. Gezegd werd dat de drie groepen op termijn tot een fusie willen komen. Een tiental vertegenwoordigers van de rood-groene beweging kregen bij de parlementsverkiezingen van 13 december een (niet-verkiesbare) plaats op de SP-lijsten. Paul Pataer (Paks) werd, zoals in 1985, later door de SP tot senator gecoöpteerd.

De *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang* (PVV) kwam in opspraak toen het weekblad *Knack* (7 oktober) berichtte dat de partij en een aantal PVV-prominenten geld hadden gekregen van het Brusselse ingenieursbureau BVAI. Dat zou gebeurd zijn in ruil voor de onderhandse toewijzing in 1985 door de toenmalige PVV-minister van Landsverdediging, Freddy Vreven, van een studieopdracht voor de bouw van een Amerikaanse wijk bij de luchtmachtbasis in Florennes, waar dat jaar zestien kruisraketten

werden opgesteld. De PVV bevestigde van BVAI 150.000 F te hebben gekregen, maar ontkende enig verband met de werken in Florennes. PVV-woordvoerder Patrick Bouwen gaf toe 250.000 F te hebben gekregen voor zijn persoonlijke verkiezingscampagne, maar ook hij zei dat de schenking geen uitstaans had met de werken in Florennes. Andere Vlaamse liberalen, o.m. voorzitter Neyts, vice-premier Verhofstadt en oud-minister Vreven, ontkenden geld te hebben gekregen. Neyts zei wel dat BVAI gedurende twee zaterdagen een plakploeg ter beschikking had gesteld. De zaakvoerder van BVAI, Frans De Vos, werd later beschuldigd van actieve corruptie.

De *Volksunie* (VU) werkte verder aan de verjonging en de vernieuwing van de partij. Voorzitter Jaak Gabriëls legde daarbij veel nadruk op het « zindelijke » gedrag van de eigen mandatarissen. In dat verband werd op 13 juni senator Joos Somers uit de partij gezet, omdat hij « zich herhaaldelijk schuldig heeft gemaakt aan deontologisch ontoelaatbare praktijken, aan het niet naleven van nauwkeurige afspraken en aan het destabiliseren van de partijstructuren ». Een en ander had te maken met de politieke situatie in Mechelen, waar Somers gemeenteraadslid was en door zijn optreden de SP-VU-PVV-bestuursmeerderheid in gevaar bracht.

Enkele oudere of « falende » parlementsleden (o.m. Willy Desaeeyere, Franz Van Steenkiste en Jo Belmans) kregen bij de parlementsverkiezingen van 13 december geen verkiesbare plaats meer. Een aantal van hen werd vervangen door een van de acht zgn. verruimingskandidaten waarmee de VU uitpakte, o.m. prof. Roger Blanpain, Herman Candries (Flag), Herman Lauwers (verbondscommissaris van de scouts), de diplomaat Hans De Belder en oud-Agalev-Kamerlid Fernand Geyselings.

Guy Spitaels werd op het congres van 15 februari in Brussel met 95,5 % van de stemmen tot voorzitter van de *Parti Socialiste* (PS) herkozen. Er waren geen tegenkandidaten. Guy Coëme bleef Waals ondervoorzitter, Philippe Moureaux volgde François Guillaume op als Brussels ondervoorzitter.

Het congres van de *Parti Réformateur Libéral* (PRL) besliste op 19 september dat de voorzitter van de partij voortaan door alle partijleden (in plaats van door het congres) zal worden verkozen, voor maximum tien (in plaats van acht) jaar.

Bij *Ecolo* stapten weer twee mandatarissen op. François Roelants du Vivier, die sinds 1984 Ecolo vertegenwoordigde in het Europees Parlement, kondigde op 29 januari aan de partij te verlaten. Hij verweet Ecolo een gebrek aan realisme en zei dat de partij de ecologische thema's op de achtergrond had verdrongen, maar volgens Ecolo lagen financiële motieven aan de basis van het ontslag (Ecolo-mandatarissen moeten een groot deel van hun parlementaire vergoeding aan de partij afstaan). Roelants bleef

als onafhankelijke zitting hebben in het Europees Parlement en zocht toenadering tot de PSC.

In september kondigde senator Edgard Flandre aan de partij te verlaten omdat hij onvoldoende steun kreeg voor eigen wetgevende initiatieven en het niet eens was met het (pro-) abortusstandpunt van de partij.

Op 13 mei werd op een persconferentie meegedeeld dat het *Rassemblement Wallon* (RW), waarvan in 1986 de ontbinding was aangekondigd, nooit als politieke partij ontbonden werd. Fernand Massart, die in 1968 medestichter was van de partij, diende zich als voorzitter aan.

Bij RAD-UDRT (*Respect voor Arbeid en Democratie - Union démocratique pour le Respect du Travail*) verliet Roger Frankinouille, de Vlaamse medevoorzitter, uit protest tegen de « stiefmoederlijke behandeling van de Nederlandstaligen », op 15 april de partij. Hij trad, samen met een paar RAD-afdelingen, toe tot het Vlaams Blok, de partij waarmee hij het anti-gastarbeidersstandpunt deelde. Frankinouille werd als Vlaams medevoorzitter opgevolgd door Michel Demey. Robert Hendrick werd op 27 april door de Algemene Vergadering van RAD-UDRT tot voorzitter van de partij herkozen. Hendrick, het enige Kamerlid van RAD-UDRT, werd bij de parlementsverkiezingen van 13 december herkozen op de Brusselse PSC-lijst, maar hij stelde zich later als onafhankelijk Kamerlid op.

Op 13 juni volgde Vincent Leurquin Daniel Grodos op als voorzitter van de « nieuw-linkse » partij *Solidarité et Participation* (SeP). Het congres besliste de contacten met Ecolo te verdiepen. SeP nam niet deel aan de parlementsverkiezingen; SeP-kandidaten kregen een plaats op de Ecolo-lijsten.

De *Partei der Deutschsprachigen Belgier* (PDB) kwam in de zomer in opspraak door berichten dat zij geld zou gekregen hebben van de Westduitse Hermann-Niermann-Stiftung, een stichting die in het verleden relaties had met een paar uiterst-rechtse figuren. De PDB gaf toe geld ontvangen te hebben, maar in Duitsland werd ontkend dat de stichting een extreem-rechts karakter droeg.

BIJLAGE

Samenstelling van de regering-Martens VII

Ministers

Wilfried Martens (CVP)	Eerste-minister
Jean Gol (PRL)	Vice-premier, Justitie en Institutionele Hervorming
Philippe Maystadt (PSC)	Vice-premier, Economische Zaken
Guy Verhofstadt (PVV)	Vice-premier, Begroting, Wetenschapsbeleid en het Plan
Joseph Michel (PSC)	Binnenlandse Zaken, Openbaar Ambt en Decentralisatie
Leo Tindemans (CVP)	Buitenlandse Betrekkingen
Mark Eyskens (CVP)	Financiën
Louis Olivier (PRL)	Openbare Werken
Herman De Croo (PVV)	Verkeerswezen en Buitenlandse Handel
Michel Hansenne (PSC)	Tewerkstelling en Arbeid
Daniel Coens (CVP)	Onderwijs
Jean Luc Dehaene (CVP)	Sociale Zaken en Institutionele Hervormingen
François-Xavier de Donnea (PRL)	Landsverdediging en Brusselse Gewest
Jacky Buchmann (PVV)	Middenstand
Antoine Duquesne (PRL)	Onderwijs

Staatssecretarissen

André Kempinaire (PVV)	Ontwikkelingssamenwerking
Etienne Knoops (PRL)	Buitenlandse Handel
Pierre Malnil (PSC)	Pensioenen
Paula D'Hondt-Van Opdenbosch (CVP)	PTT
Paul De Keersmaeker (CVP)	Europese Zaken en Landbouw
Firmin Aerts (CVP)	Energie
Georges Mundeleer (PRL)	Justitie en Middenstand
Jan Bascour (PVV)	Brusselse Gewest
Guy Lutgen (PSC)	Modernisering en Informatisering van de Openbare Diensten
Louis Bril (PVV)	Openbaar Ambt en Wetenschapsbeleid
Jean-Louis Thys (PSC)	Brusselse Gewest
Miet Smet (CVP)	Leefmilieu en Emancipatiezaken
Wivina Demeester - De Meyer (CVP)	Volksgezondheid en Gehandicaptenbeleid

